

పద్యకథామంజరి

FOR

'Comprehension text'

OF

IV V & VI Forms.



రచయిత:

ధర్మచక్ర వేంకటసుబ్బయ్య, ఎం. ఏ., బి. ఇడి.,

పద్మక థా మంజరి

(ప్రాచీనకావ్యములనుబట్టి సంకలనము)



ప్రణయిత :

ధరణికోట వేంకటసుబ్బయ్య, ఎం. ఏ., బి. ఇ.సి.,

అంగ్రేజ్ వ్యాసముడు,

కేరళాగిరిరాజు కళాశాల, నెల్లూరు.

ప్రకాశకులు :

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్,

4 మల్లీశ్వరగుడి సందు,

ముత్యాలపేట, మద్రాసు.



యా దుగ్ధాపి న దుగ్ధేన
కవిదోగ్ధృభి రస్వహన్,
హృది న స్సన్నిధత్తాం నా
నూర్తిభేదాని సరస్వతీ.

సర్వస్వామ్యములు }
గ్రంథకర్తవి.

క్రొత్తపద్యము లచ్చి భావము ప్రయోగ ముచి యడుగునట్టి ప్రశ్న
 స్కూలు వైనలు మొదటి పి.సి., పాఠకు అన్ని పరిక్షలందును చిరకాలముగ అంగ
 పరీక్షాభాగమున నున్నది. ఆ ప్రశ్నయట్టిశ్యము క్రొత్తపద్యముల సమన్వ
 యించు నేర్పు విద్యార్థులందఱు బొందించుటయే. స్వతంత్రాధ్యయన పాట
 వము నలపరించుట సద్విద్యార్థివిభాగమునందఱు యుక్తము కావునను, తత్సాధ
 నముగ నే యుజ్జ్వలరవిభాగమునను చదివార్థముకావునను, ఉక్తప్రశ్న విద్యార్థ
 యులకు స్వామ్య కస్థితప్రదముగనుండవలె ప్రశ్న మునుట సిస్సంశయము.

ఎంత మంచి పుస్తకము, ఎంతకాలమునుండి అధ్యయనము కుండినను, ఇంత
 పాఠకు అట్టిది మాతృభాషలకు విద్యార్థులకు లేకపోవుటకు వింతపడవలసియు
 న్నది. లేదు, లేదు, అది మాతృభాషల పుస్తకమునవశాననురూపముగ నేయున్నది
 కావున వింతపడవలసింది లేదు! ఇట్లుండగా, ఈ శుభవిశ్వరమున మాతృభా
 షాభిమానులు కొందఱు బహుశుగాను పోరాడగా అట్టి ప్రశ్న యొకటి స్కూలు
 వైనలు పరిక్షయందు ప్రాచుర్యము లుజ్జ్వలమైనది. తరగతికొలదికి దగిన క్రొత్త
 పద్యరూపకని నిచ్చి దానిని పాఠకులచేత ప్రయోగమునుట కాని, ఆ కథను
 గుఱించి యిచ్చిన ప్రశ్నలను పుస్తకమున ప్రయోగమునుట కాని, తత్ప్రశ్న
 స్వరూపము. తత్కారణమున నూలదానాధము కుండిన స్కూలు వైనలు పరిక్షకుం
 డోపాధికారులు, పుస్తకవిభాగములందును కన్యకాశాల ముఖ్యుని నలువదింటిని
 విద్యార్థులు స్వయముగ పాఠ్యమును చదివినవలసిన యుక్తము అప్పుడు ఏర్ప
 డినది. అక్కట ననుచుండి భాగ్యములు పొందుటకే స్థితి మాటలందురు ;
 కావున నీవిచ్చే విద్యార్థులందఱు కన్యకాశాల కలుగును. పట్టన, అమె స్వయ
 ముగ కన్యకాశాల కుద్యమమునందును పాఠకులందఱు, కన్యకాశాల మున్న
 నొక పాఠకుని ననుకూలముగ ప్రశ్న పాఠకులమును పుస్తకము ధరించు తొలది

పోవును. తోడ్పాటున పద్యకావ్యసౌరస్యము నాస్వాదించు నానంద ప్రబలును. తుట్టుతునకు అంధభాషలో అవారిగానున్న నన్నయచిక్కనాది పండితులు కావ్యరత్నములు చూడగొనుటకు మార్గము లేదని నేర్పడును. ఇట్లు అంధాభ్యుదయమునకే కావున, ఇట్లు స్కూలపైసలువారు నాటిన యాకల్పలక విశ్వకళాపరిషత్ కాయమానములపైని కూడ వెల్లుగా నల్లుకొని మహాభల ప్రద మగుంగాక.

ఒకప్పుడు ఈపద్యకథాప్రశ్ననుశూన్య నే ముచ్చటించగా, నొకరు, మద్విశ్వకళామిత్రాస్యతములు, తదుపాదేయత నంగీకరించుచునే, 'యొక్కమైన కథ లుండవలదా?' అని యడ్డంకి పలికి యుండిరి. అందులకు, 'అని ఈపద్య యన్నసాధ్యము.' అని నే నప్పుడు బదులు నుడివియుంటిని. ఇప్పుడు ప్రాసన మహాకావ్యములనుండి పరికలితమై యథార్థ రీతిని ప్రకటితమైనట్టి నా యీ "పద్యకథామంజరి" అనాటి నామాట నిజమయిచునుగదా. ఇందు కథలేమి, కథాభాగములేమి, చిన్నవియు, పెద్దవియు, ఏబది—ఆకృతి శయ్యాదుల ఉత్తరోత్తరాధిక్యస్ఫూర్తిమెఱయ నమకూర్చుబడి యున్నవి. విద్యార్థులకు కథాంశము తెలిసికొన వలసిన లఘుటీక ఒక్కొక్కకథనుదిని చేర్చుబడి యున్నది. ప్రశ్నలకొన్ని గ్రంథమునకు అనుబంధింపబడి యున్నవి. ఇవి గ్రంథోపయోగమును హెచ్చించు నని కూర్చుబడినవి.

ఈ కథలు పరికరించుపట్ల నేను కొంత స్వాతంత్ర్యము అవలంబించు తప్పదయ్యెను. ప్రాచీనకావ్యములు నేటి మన యొ యుద్దేశ్యముబడి ప్రసీ నవికావుకదా. అందుచే యథోచితముగ కథలు తీరుటకై కొన్ని మార్పులు అందందు చేయుట అనివార్యమైనది. కథాశరీరము కుదించుటయు, అట్టిచో నంబంధము విచ్ఛిన్నము కాకుండుటకై కొన్నివాక్యములు సామ్రయములు అవశ్యకమైనది. ప్రాస్తీకరణార్థ మొండె, సౌలభ్యార్థ మొండె ఒక్కొక్కప్పుడు కొన్ని పదములూ, పాదములూ మార్పుటయు కష్టమైనది. ఒక్కొక్కప్పుడు చిన్నకథలలో పెద్దపెద్దసచనములు వచ్చినప్పుడు, 'పద్యకథాభిజ్ఞానభంగము' నచ్చు నేమో అను భీతిచే, వానిని కట్టికరించి మధ్యస్థిని చేరవలెనని

స్వయముగనే తేటపడుచున్నను—నక్షత్రాంకిత మొనర్పిలిశె. ఇట్టిమాడ్కు
 ల ప్రకృతోద్ద్యోమమునకు అన్యగుణ్యము సంపాదించ అనివార్యముగ నొనర్పఁ
 బడినవేయైనను, ఏకత్వాహసమునకు శూన్యవృత్త నని పెద్దల నేడుకొను
 చున్నాడను.

పద్యకథాప్రచరణమునుగూర్చి,— 1913 వేసవిసెలవులలో
 (మే 16 మొదలు జూన్ 15 వరకు) నెల్లూరిలో తన్మండలలోపాధ్యాయవరిష
 దుససంఘముచే కొనసాగించబడిన సుండితోపాధ్యాయ బోధనామండలి
 మున నా యిచ్చిన కొన్నిసూచనలకు ఇటఁ బొందుపఱచుచున్నాడను,—

1. ప్రథమదశలో—విద్యార్థులకు పద్యకథను ఉపాధ్యాయుఁడు చక్కఁ
 గా చదివి విసిపింపవలెను.

2. పిమ్మట ఒక్కొక్కవిద్యార్థియు తనకు దాను చదువుకొని సమన్వ
 యించుకొనఁ బూనవలెను. కథకుని నిచ్చెయన్నటీక ప్రాయశముగ
 నందులకుఁ జాలియగుండెను. చాలదనుకొన్నచో, బట్ట ఇంచుక
 దానిని పుష్కలపఱుపఁచును.

3. కథ బట్టి తాఁ జెప్పనురాదు ; విద్యార్థిచేత చెప్పింపనురాదు. ఏలన,
 అట్టిచో ఒక్కొక్కవిద్యార్థియు ఏహిటిగ్రహించెనో తెలిసిన
 వీలులేకపోవును. అందుచే, ఈ 'Comprehension test'
 అర్థపఠము కాకపోవును.

4. కథాసంగ్రహము ప్రయించుటకు ముందే ప్రశ్నలకు ఉత్తరములు
 ప్రయింపవలెను.

5. యథోచితముగ కొంత పద్యకథాభాషను విద్యార్థి కథాసంగ్రహరచన
 యందు ఉపయోగించుకొనవచ్చును. స్వస్వహరణము మాత్రము
 మిక్కిరాదు.

6. బట్టలు దిద్దినప్పుడో విద్యార్థులు పద్యముల నర్థముచేసికొన లేమిచే
 నున్నట్లొనతప్పులందు తెన్నగా నిరూపించి చూపి భావిమార్గము
 సాగిమఱువవలెను.

7. పిమ్మట శుద్ధరూపమున మరల విద్యార్థులచే కథాప్రచారమునకు.

ఈ గ్రంథము సమకూర్చుటకు మున్నేరతులైనవాడు, మున్నేత్రులు, నెల్లూరుకుండల విద్యార్థికాదులు, S. S. L. C. బోర్డు శాఖలకు, శ్రీ ఆనం పద్మానాభరెడ్డిగారు, (బి.వి., ఎల్.టి). ఆంధ్రభాషయందును, కవిధ్యాపత్రానికి యందును వారికున్నయభిమానము ప్రసిద్ధము. మున్నేత్రులకు—విశిష్టత్యమున నాకుకావలసినయాలోచనాని సాహిత్యము కలదు. మున్నేత్రులవారలకు, శ్రీ వేంకటగిరిరాజ కళాశాలాంధ్రపండితులకు విద్యార్థుల శ్రీ విశుపాటి విశ్వేశ్వరశాస్త్రిలవారికిని, నెల్లూరు పి. రే. యమ్. పైయ్యూరు వాంఠ పండితులకు, ఉభయభాషాప్రవీణ, శ్రీ సంగుభట్ల నారాయణశాస్త్రిగారిని, విశిష్టకృతనోపకారము చేసినవారికి, మున్నేత్రులగు శ్రీ వేంకట రాయశాస్త్రి ఎం.వి., గారికిని—కృతజ్ఞుడను.

ప్రస్తుతదేశకాలస్థితులఁబట్టి విశిష్టకృతనమునకుఁ గొంత యోగ్యమైనది; ఇతోధికసుందరముగ ముద్రింప నసాధ్యమైనది. ఈ గ్రంథము ఒజ్జలయాదరమునకును విద్యార్థుల యుపయోగమునకును బాప్రమే, నాశ్రమము చరితార్థ మగుఁగాక.

“అపరితోషా ద్విదుషాం న సాధు మన్యే ప్రయోగవిజ్ఞానం.”

నెల్లూరు.
పార్థివ-
విజయదశమి.

ఇట్లు
విధియించు,
ధరణికోట వేంకటసుబ్బారావు.

విషయ సూచిక

కథాసంఖ్య.

పుట.

1 ఒక హరిస సంచారము (అష్టాశకవి)	1
2 బాలధి (నన్నయ)	1
3 స్వర్ణబోధనం జనార్థకరము (నారాయణకవి)	2
4 చంద్రాక్షము	3
5 భేరిసంగమములకథ	4
6 లోభినక్క (మంచన)	5
7 అమృత మూలసింహ నౌవిషము (తిక్కన)	6
8 సోమశర్మ జనకుడు (నారాయణకవి)	8
9 సింహ గర్భముల కథ	10
10 కపటన్యాయము (మంచన)	12
11 కుర్కురసేచత్వము (తిక్కన)	13
12 కిల సాధవము	15
13 చోరరాక్షసుల కథ (నారాయణకవి)	17
14 దీర్ఘ దర్శి ముఖ్యులకథ (తిక్కన)	20
15 రింతిదేవునిచరిత్రము (పోతన)	22
16 శంఖలిఖితోపాఖ్యానము (తిక్కన)	24
17 రిత్తచలము (మంచన)	26
18 పాముకన్న నరుడు పాతమండు (గోపరాజు)	28
19 ప్రశ్నబాలికప్రశ్న (మంచన)	30
20 గర్గుని బుద్ధి మాండ్యము	32
21 సాపాద్యోపాయము (నారాయణకవి)	34
22 ఫలద్యయము (శ్రీనాథుడు)	35
23 ముసలూఖ్యానము (తిక్కన)	37
24 వింధ్యాచలసగ్రహము (నన్నయ)	39
25 స్వామిభక్తి (తిక్కన)	41

కథా-సంఖ్య.

పుట.

26 విమలసేవ (మంచన)	43
27 అహిమూర్ఖిణి పాశ్చాతము ,,	45
28 శ్రీకృష్ణుని మునుపేతలు (పోతన)	47
29 పవనశాస్త్ర ప్రభుసంవాదము (తిక్కన)	50
30 కపిలాశ్వాసము ,,	53
31 శశవిజయము (నారాయణకవి)	55
32 హంసమొలు (శ్రీనాథుడు)	57
33 భువి యుక్తి (మంచన)	59
34 గరుడుని పరాజయము ,,	63
35 సిరియాళుని యాత్మ సైర్యము (శ్రీనాథుడు)	65
36 సేతుబంధనము (ఎఱ్ఱన)	68
37 కర్ణుని దానప్రాభవము ,,	70
38 విక్రమార్కునాదార్యము (గోపరాజు)	73
39 నృగకథ (తిక్కన)	75
40 పర్వతనాదదో పాశ్చాతము ,,	78
41 అవివేకచలిమి (మంచన)	80
42 సత్యభామ యాసు (ముక్కుతిమ్మన)	83
43 సారిజాతాపహరణము ,,	87
44 స్వార్థపరుల సుద్దులు (తిక్కన)	89
45 కాశికుని మొలు (మల్లన)	92
46 విధివిలాసము (అనంతామాత్యుడు)	95
47 గోవ్యాఘ్ర సంవాదము ,,	99
48 చోరుని సౌజన్యము (మంచన)	103
అనుబంధము— 1 మాదిరిప్రశ్నలు.	108
2 లక్ష్యోదాహరణప్రతి ,,	110

శ్రీ రస్తుః పద్య కథా మంజరి.

1 బక హంస సంవాదము.

ఉ. “ఏవ్వడ వీవు, కాళ్లు మొగ
మెఱ్ఱిన?” “హంసము” ; “నెందు నుండువో?”
“దవ్వుల మానసంబునను ;”
“దాన విశేషము లెవ్వి? తెల్పుమా ;”
“మవ్వపుఁ 1గాంచనాబ్జములు
మాక్తికముల్ గల వందు ;” “నత్తలలో?”
“అవ్వి యెఱుంగ ;” మన్న, సహ
హా ! యని నవ్వె బకంబు లన్నియున్.

— అర్జునమూలకము.

1. బంగారు తామరపువ్వులు.

2 బాలధి.

శ్రీ బాలధి యచమునిప్రసమండు పుత్రశో
కాపన్నుడై, ఘోః మగుతపంబుఁ
జేసి, వేల్పులదముఁ జిరజీవిగాఁ బుష్టుఁ
బడనె, మేథావి నాఁ బరగువాని ;
హేడు న్నాయుష్యగర్వమున మునీంద్రుల
నెవ్వరి మెచ్చక, యేగి యొక్క

ధనుషాక్షుఁ డనుతపోధనునొద్ద గర్వించి
పలికిన, నలిగి తపస్వి వాని

ఆ. నంతకాంతికమున కరుగంగఁజేసె ; గ

ర్వంబు చెట్ట యెట్టివారి కైనఁ ;

1 గ్రామఁ దత్తణంబ గర్వంబు ; గర్వంబు
నొడిచి యున్న వాడ యుత్తముండు.

—అరణ్యపర్వము. III.

1. సశింపఁజేయును.

3 వ్యర్థబోధనం బనర్థకరము.

తే. కానఁ దిరుగాడ కొకచోటఁ గపులు గూడి

కడిదిచలిచేత మేనులు కడు వడంక,

రాత్రి మెఱుఁగారు 1 ఖద్యోతరాజిఁ జూచి

2 కణఁతు గాఁబోలు నని కిసీతు గాఁచుచుండ.

౧

క. సూచీముఖ మనువిహగం

బాచేరువ నుండి యసల మది గాదని యా

లోచన చేసి యొకకపి

కాచందము తెలియఁ జెప్పె నాదరలీలక.

౨

క. ఈరీతిఁ బులుఁగు పిలువని

పేరఁట మేతెంచి, చెవులు బీటువడక వే

సారక చెప్పఁగ, నం దొక

క్రూరప్లవగంబు పండ్లు గొలుకుచుఁ గినుకక.

3

(వేంకటసాధుఁడు.)

అడుగ ఖార కేల నొడ్డువుదు విప్పుదు ;

వట్టినోటితోట పుట్టె" ననుచు

బట్టి దాని లాలిపైఁ బ్రామ్మి వధియించె ;

*వ్యర్థబోధనన బసర్థకరము.

౪

—పంచశంక్రము - మిత్ర భేదము.

1 మిడుగులుమురువులగుంపును. 2 నిప్పు. 3 చలి.

4 వాగ్దోషము.

సీ. ఒకయూర నొకచాకె యొక్కగాడిదఁ దెచ్చి

దాని లావుగ మేపఁ దలఁచు పుట్టి,

పులితోలు పైఁ గప్పి పొసఁగ బండినచేలు

మేయ రాత్రులు దోల మేసి తిరుగఁ,

బులి యనుబుద్ధి నా పొలముకావలివారు •

దూరంబుననుఁ జూచి తొలఁగి పఱవఁ,

బై రెల్ల వృథ యైనఁ బరికించి, యొకనాడు

విడిచి యొక్కరుఁడు సాహసముతోడఁ

తే. గడఁగి దూరంబునందునఁ గంబళంబు

గప్పికొని, వింట శర మిడి కాచియుండ,

నాఖరము వచ్చి యాతని నచటఁ గాంచి

పెంటిగాడిద యని చాలఁ బ్రభురవమున.

౧

వ చేరం జూచి, దానికయి పొంచియుండినయతండు.

౨

క. పులి యని పొలితి ; నక్కట ;

బట్టుగాడిద, మెలఁగుకతన బై లయ్యె ; నికక

దొంగ భయం జే?" అని యొక

2యలఘుప్రదరమున దానియగునల బాపెన్.

3

—రంచిత్రము, సరిధి.

1 పెద్దధ్వనితో. 2 పెద్దబాణముతో.

5 భేరి జంబుకముల కథ.

తే ఎరుగునాకటిపెల్లున నిందు నందు

నడవి జరియించి, యాహార మబ్బకునికి

నలసి, యొకజంబుకంబు భాగ్యమున గాంచె

గలహ మొనరించి పోయిన 1కదసభూమి.

వ. అందు బడియున్న బహుప్రాణిక తేబరముల గొతుకముతో

గనుచుండ గుండె లవియునొకహాధ్వని యుప్పల్లిడు, 2.

నీ. అమృతహాధ్వని విని యత్యంతభయముతో

2మృగధూర్త మట్టిట్టు మెదల వెఱచి,

కను మూసి తెఱచ, 'కెక్కడ జొత్తు' నని బుట్టి

శోకించి, కను విచ్చి చూచునంత,

ధారుణి బడియున్న భేరిముఖంబున

దరుశాఖ గాలిచే దాడుచూచె.

బొడగని తనలోన బొడవినభయ ముల్లు

బోయిన, నాభేరి దాయ విచ్చి,

తే. "అప్పు డిది గాన నేరక యధికభేత

బాటిపోవంగ జూచితొ బట్టు నిడిచి;

సుముఖ మై భాగ్యదేవత చూపె నాకు ;
ననుచు నానక్క యాత్మ నిట్లని తలంచె.

3

తే. “ఇది మహాభోగ్య నిచ్చుట చొదవె నాకు ;
నిన్ను డివి వ్రమ్మకొని చొచ్చి హిత మెలర్ప,
వలయుఁ గాంసంబు భక్షింపవచ్చు ;” ననుచు
నేచి యాభేరి వ్రచ్చి యుం దేమి శేక.

4

*క. “ఓ యంతస్సార ని
దూరలయాడంబంబు ! దుర్భ్రమచే నీ
భేరి వృథా వ్రచ్చి” నని
4 ఫేరనము నిరాశ సరిగె విసనాంతమునకె.

5

—పంచతంత్రము - మిత్ర భేదము.

1 యుద్ధ భూమి, 2 నక్క, 3 పిచ్చుకొని, 4 నక్క.

లో భీ న క్క.

సీ. విజయపురప్రాంత విసనాంతరమునకు
బోయ యొక్కయె పేటవోయి, యచట
వసహస్తిఁ గనుగొని, 1వస్త్రీక మెక్క భ
ల్లమునఁ దూడము ద్రుంచి సమయజేసె ;
వానియొక్కవపుట్టిలోను నెల్వడి భుజం
గం బిక్కిరాతునిఁ గఱచె నంత ;
పాడును మొల నున్న పాడికుతారంబు
గొని దాని పధియించి, కూలి 2య్యాలై ;

గీ. నచటి కొక్కనక్క- యరుదెంచి ముదమంది,

“యేనుఁ గాటునెలలు, మానవుండు

సప్తవాసరములు, సర్ప మేకడినంబుఁ,

బోవుఁబొమ్మ నాకు భుక్తి” కనుచు.

క. “నేటి కివి గంటి పెట్టెగ

నేటికి ? నీబోయ వింట నిడ్డనరము లీ

పూటఁ గడపఁ జాలవె ? యొక

నాటం బ్రాణంబు సచునె నవసినమాత్ర ?”

(కేయూరబాహు II).

వ. అని తలంచి,

ఉ. గ్రక్కునఁ జేరి నక్క కితమ

కంబునఁ జచ్చినబోయయొద్ద, ము

న్నెక్కిడి యున్న వింటి⁴గుణ

మిమ్ముగఁ దాఁ గొలుకంగ, దానికొ

మ్మకక్కునఁ దాకి తీవ్రముగ

నవ్వల వెళ్ళినఁ, గూలె ; గావునకో

మక్కిలి లోభి యకానతఁడు

మీఁదటికార్యముఁ గాన నేర్చునే ?

3)

—పంచతంత్రము.

1 పుట్ట. 2 చచ్చెను. 3 కోరికతో. 4 అల్లెత్రాడు. 5 బొమ్మ.

7 అమృత మాలసింధ నౌ విషంబు.

నీ. ఆలస్యమును ససహాయత్వమును నొప్ప ;

వషి లేని 1వతి సుఖయై చరించు ;—

మునుపొక్క 2. లొట్టేనుఁ గనితరసాధ్యత
 పంబు నేయఁగ మెచ్చి బ్రహ్మ వచ్చి,
 “యద్ధించినది యేమి?” యనిన, నాలొట్టేనుఁ
 “నొప్పు నామెడ శతయోజనప్ర
 మాంబగుట కోర్కె, వాణీశ ;” నావుఁడు,
 నట్లగుంగా;” కని యతఁడు సనియె ;
 తే. నదియు వరగర్వమున సహాయంబునొల్ల
 కలసభావంబుతో నుండి, వలచి యొక్క
 నాఁడు దనయట్టు సాచి కాననములోన
 తిదీసుకొని మేయఁ గాఁ బెనువాన వచ్చె.

క. వచ్చినఁ, దనమెడ సాగిన
 యచ్చటి గుహలోన 4నుత్తమాంగం బిడి, తా
 నిచ్చమెయి నిదురపోవఁగ ;
 విచ్చలవిడి నొక్కనక్క వెలదియుఁ గనుక.

*ఉ. ఆ గుహ సొచ్చి, మిక్కుటపు
 టాకలి బాధకు నోర్వలేక, వే
 వేగను లొట్టెకుత్తుకను
 వేడ్క మెయిన్ గబళించి, నెత్తురుల్
 ద్రాగుచు, గండల్ దినుచు,
 గ్రాలుడు, మేల్కొని లొట్టె ప్రక్కను
 లాగి పొరిల్చి కంఠమును,
 క్రూరనిర్దయపుకొను నెవ్వడె.

వ. ఆ మృగధూర్తదంపతులు దానికంతనరంబులు తెగఁ గొటికె;
నలసత్వంబున నుష్ట్రంబు నిర్గతప్రాణం బయ్యెను. ౪

—శాంతిపర్వము III.

1 రాజు. 2 ఒంటె. 3 హాయిగా. 4 తల. 5 అధిశ్ఠేష్ఠతో.

౪ సోమశర్మజనకుఁడు.

సీ. పరగ విద్యాభ్యాసపరుఁ డొక్కవిప్రుఁడు
తనియ 1మహాలయంబున భుజించి
చనుదేర, నొండొక 2సదనంబువిప్రుఁడు
పితరులకై వేలపిండి యిడినఁ
గైకొని, తా నొక్కఘటము సంపాదించి
పొందుగా నాసక్తు వందుఁ బోసి,
చేతి కందెడునట్టె చేరువ నాకుంభ
మమరంగఁ బ్రీతుఁ డై యచటఁ బెట్టి,

గీ. సమధురోత్కృష్టభోజనోత్సవముకతన
నతఁడు సుఖసుప్తి నొందెడు నవసరమున,
నంతక్లంతకు దట్ట మై యలమఁబడిన
గురుమనోరథ మంతయుఁ గోరుచుండి.

(నారాయణ కవి)

వ. ఇ ట్లని తలపోయం చొడంగె.

సీ. 3అదన నీసక్తు వమ్మెద ; నమ్మి యొక మేఁక
గొనియెద ; గొనకొని కొనిన మంద

సోమశర్మజనకుడు

నేతేట నొక తెంటి నీనెడు నవియును;

నవియు వానికిఁ బుట్టినవియు నీన
బహువత్సరములకు బహుసహస్రంబు లై

నెగడెడు; వాని నన్నింటి నట్లు,
సంతరించెద ధేనుశత; మది పెట్టిన

కోడెలధనముచే గొనినచేల

గీ. విరివిగాఁ బైరు విత్తింతు; వేళ్లుఁ గొలుచు

గాఁగ మామకసస్యము ల్గడు ఫలించుఁ;

బంటకొలు చచ్చి కూర్తు నపారధనము;

ధనికుఁ డని నాకు నొకఁ డిచ్చుఁ ననకుమారి.

3

(వేంకటనాథుఁడు.)

వ. దానిని జేపట్టి పెద్దకాలము సంతతి లేకయుండి,

౪

గీ. వెక్కుకోములు నోమంగ భీతహరిణ

నేత్ర గర్భంబు ధరియించి పుత్రుఁ గాంచ

వాఁడు నత్యంతసుకుమార వైభవమునఁ

జేరు సోమశర్మ యనంగఁ బెరుగుచుండ.

5

చ. “పని రితమకంబునఁ గృపిణి,

బాలకు నెత్తక యుండు దెట్లు నీ?”

వని భ్రుకుటీవికారవద

నాంబిజుఁ డై వసుధామరుండు తాఁ

దనకరమందు నున్నఘన

దండముతో సతి నేయఁ, బిండి పె

ట్టిన కలశంబు భగ్గు మగు

దుం, దెలివొంది యనంతరంబునకా:

వ. ఇట్లు తనమనోరాజ్యంబు మిథ్య యగుటయు, సంపాదించిన
పిండి నేలపా లగుటయుఁ దలంచుకొని శ్రితాక్రాంతుం డై
యూరకుండెను.

—సంచకంత్తము - అసంప్రేక్ష్యకారత్వము.

1 మహాలయపర్వదినమునఁ బెట్టుశ్రాద్ధమున. 2 ఇంకొకయింటి బ్రాహ్మ
ణుఁడు. 3 యుక్తసమయమున. 4 ధాన్యము. 5 నాయొక్క. 6 త్వరచే.
7 బొమముడిచే.

9 సింహగార్దభములకథ.

సీ. కలఁడు గ్రవనములోపల నొక్క మృగరాజు ;

గోవరాయు వలెనికే గూర్చు భృత్యుఁ

డై పంపుచేయంగ, నమ్మగేంద్రుఁడు జంబు

కముఁబాచి పలికె దైన్యము దలిర్ప,

“ననఘ, మహాదరవ్యాధి నాతనువున

నొదవి యంతంతకు ముదురఁ జొచ్చె ;

నసుగుణంబగు మందు లరసి నేవింపక

యూరకుండిన, మీఁద నొప్పకుండు ;

తే. గార్దభము గుండె చెవులును గలిగెనేని,

యశాషధంబున నేది గూర్చి యూరగించి

మచ్చరీరంబు గోగంబు మాన్పికొంటుం ;

గానఁ గొనిరమ్ము ఖరపను నాదిదత్తు వేగ ”

చ. అనిన, మహాప్రసాదమని

యామృగధూర్తము పోయి రోయుచున్

జని, స్వగరోపకంఠమునః

జాక్షలవాని కృశాంగ గార్దభం

బును బొడగాంచి స ద్విసయ

పూర్వముగా మృదుభాషణంబులన్

గనికరమొప్పు బల్కి యధి

కంబగు నేర్పున నాక్షణంబునన్.

౨

వ. ఎలయించి తెచ్చియిచ్చిన మృగనాథుండు,

3

గీ. ఉటికి గార్దభంబు నుగ్రదంష్ట్రలు గల

ముఖమునం దుదగ్ర నఖములందు

నొత్తిపట్టి నపుడ యుసురుపోయినదానిఁ

జూపి జంబుకంబుఁ జూచి పలికె.

౪

గీ. “దినముఖోచితకర్తంబు దీర్చి వచ్చి

యనుభవించెద నందాఁక నరసియుండు

మనుచు సింగంబు నదికిఁదా నరుగఁ జూచి

జంబుకంబు తలంచె మ నంబులోన,—

౫

సీ. “దివ్యాషధం బని తెప్పించి మృగ రాజు

నన్నుఁ గావలిపెట్టి నదికిఁ బోయె ;

నీమృందు మృగవల కే పోవఁగనిత్తు?

గ్రక్కడ నెలఁచి యిందు రాక మున్న

- భక్తించి నామేనఁ బరఁగు రోగములెల్ల
హరియింతు ననుచు మహాభిలాష
మొదవ గార్దభకర్ణ హృదయంబులప్పుడ
తొడఁబడి తిని మూతి దుడిచికొనుడు,

తే. నంత హరివచ్చి, “యీ గార్దభావయవము
లెక్కడికిఁబోయె సిప్పు?” డన్న, నెఱుంగనట్లు,
“మూర్ఖచిత్తున కెందైన మొదలంగలవె
హృదయకర్ణంబు? లది చూడ కెఱుంగ కంటి.

వ. కావున నీ గార్దభంబునకు హృదయకర్ణంబులు లే;” వనిన
నట్లకాఁబోలు నని యామృతేంద్రం దూరకుండె.

—పంచతంత్రము, అబ్ధి నాకము.

10 కపటవ్యాఘ్రము.

క. నర్కద దరి నిజహింసా

కర్కం బొరు లెఱుంగకుండఁ గాఁపురముండున్
ధర్మమునఁ జరిందు కపట.

ధార్మిక మొక్కపులి యొక్కతరుకుంజమునన్.

*ఆ. అడవీమృగము లెల్ల నప్పుండచీక ధ

ర్కప్రవృత్తి సూచి, “రాజవగుము

మా,” కటంచు వేడ, “నాకు హింసాధర్మ

దండనంపుసరణి తగదు గాన;

*క. న్యాయాన్యాయ వివేచన

సేయుచుఁ దగినట్టిరీతి శిక్షించెద;” నాక

- శ్రేయం బని సంతసమున
 వాయడవిమేకంబు లన్ని యది యొప్పుకొనక , 3
 క. ఒక్కయెడం, దమలో న్నొక
 బొక్కకు శివాదడిచి శశకముఁ గపింజలముం
 గ్రక్కునఁ బఱతెంచి పులికి
 మ్రొక్కుచు నిజవాద మిరువురం జెప్పుటయున్, ౪
 వ. ఆ వ్యాఘ్రంబు వానితోడ, ౫
 తే. “ముదిసినారము, కానము మున్నువోలె ;
 శ్రవణముల దూరమును వినుశక్తి లేదు ;
 కదియఁ జనుదెంచి చెప్పుడు కార్య;” మనుఁడు
 నవియుఁ దేకువ మాలి డాయంగ నడువ; ౬
 క. ముందటి 3 కాశ్యం గొని యా
 కుందేలుం 4 గైదుఁ బట్టుకొని గొంతుక నం
 దంద గఱచి భక్షించి య
 తంద్రప్రీతిఁ బులి శౌర్యతత మై యుండెన్. ౭

—కేయరబాహు II.

1 ఆపులియొక్క. 2 వాదాడి. 3 కాశ్యంబొట్టి. 4 కొజు; కపింజలము.

11 కుర్కర నీచత్వము.

- సీ. విను మొక్కయితిహాస,—మనుషమం బగుతపం
 బునఁ బేర్చువాఁ డొక్కమునీవ రేణువు
 సౌశ్రమంబునఁ దద్దయావిశేషంబున
 నఖిలజంతువులును నచట నచట

- వసియించి సుఖముండు ; వానిలో నొక్కఁడు 1కు
 క్కుర మెప్పు భక్తిమైఁ గొలిచి తిరుగు ;
 నమ్మని మెలఁగిన యచట నెల్లనఁ దాను
 వర్తింప, నొక ²దువ్వు వైరమెత్తి

తే. కఱవ వచ్చిన నమ్మనికడకుఁ బాటు
 తెలిచె ; నాకుక్క నాతఁడు దీప్తరూప
 మైన దువ్వుఁగాఁ జేసిన, నది గడంగి
 కలియ, భయమంది పాతె ము న్కవియు దువ్వు.

సీ. అట్లు బెబ్బలి వచ్చి యడరినఁ, బెబ్బలిఁ
 గాఁ జేసి గెలిపించె గరుణ మెఱయ ;

- నొకమత్తకరిఁ జూచి యోటమై నొదిఁగిన,
 నుద్ధతకరిఁ జేసి యొసఁగె జయము ;
 సింహంబు వెన భీతిఁ జెంది పార్తెంచిన,
 ఘనసింహముగఁ జేసి గర్వ మిచ్చె ;
 శరభంబుధాటికిఁ విజిత మైన, నుదగ్ర
 శరభంబుఁ జేసి యుత్సాహిఁ జేసె ;

తే. నిట్లు దివసక్రమంబున నెక్కు డైన
 4“సత్త్వమును జేయఁగాఁ, గుక్క శరభభావ
 మండితం బయి తిరుగుచునుండి, పూర్వ
 వాసనానీచ మగుమనోవర్తనమున,

వ. ఇట్లని విచారించె,—

చ. 4ననుఁ గని యొండుసత్త్వము మ
 నంబున బెగ్గిలి పాటునప్పు డి
 మ్మునివర్షుఁ డిట్లపోలెఁ గృప
 5 మొక్కల మై, శరభంబుగాఁగఁ జే
 యునో తగు దాని? న ట్లయిన
 నుద్ధతి నాకుఁ జరింప లేదు ; గా
 వ్రన నితనిక వధింతు వెవర
 వ్రక బలముక సరి నుల్లసిల్లఁగక”.

౪

తే. అనువిచారంబు దివ్యబోధాధ్యుఁడైన
 యమ్మునీశ్వరుఁ డెఱిగి, “యీయధమజాతి
 యున్నతస్థితి యెఱుఁగునే? మున్న పోలె
 ౧ గుక్క యయి యుండుఁగా ;” కన్నఁ, గుక్క యయ్యె. ౫
 —కాంతివర్ణము, III.

1 కుక్క. 2 చిటుతపులి. 3 భయపడినది కాఁగా. 4 మృగము.
 5 అప్రతిహతము (మిక్కుట మని భావము). 6 ఉపాయము.

12 శీల ప్రాభవము.

క. దనుజవిభుఁడు ప్రహ్లాదుం
 1 డనిమిషపతి రాజ్యలక్ష్మి యతులితశీలం
 బునఁ గొని త్రైలోక్యంబును
 దనకు వశగతంబు నేసె ధర్మం బలరక్.

౨

వ. బృహాఘ్నతి భార్గవులయుపదేశంబున దేవేంద్రుఁడు బ్రాహ్మణ
 సూతంబుగఁ బ్రహ్లాదునికి శిష్యవిధు లొనర్చుచుండి, ఒకనాఁ.

డతండు ప్రసన్నుం డై తనకుఁ ద్రైలోక్యరాజ్యంబు సంప్రా
ప్తం బైనశీలకారణంబు దెలియఁ జెప్పిన,

క. “ఘనమగు నీశీలము నా

కనఘా, దయ నొసంగవే ; మహాత్ములఁ దగఁ జెం
దినవారు బ్రదుక వలదే?”

యని దీనత డోచ ననిమిషాధిపుఁ డడిగెన్.

3

క. విని ప్రహ్లాదుండు గృహ దన

మనమునఁ గదురంగ, ‘విప్రమాత్రుండు గాఁ డీ
తని భంగిఁ జూడ,” ననువెఱ.

పును బుట్టఁగ, నిచ్చె శీలముం బెం పెసఁగెన్.

౪

తే. పడసి యింద్రుండు శీలసంపన్నుఁ డగుచుఁ

జనియెఁ ; దదనంతరంబ యద్దనుజవరుని

తనువునందుండి 2 తేజిష్ఠతనువిలాసుఁ

డైనపురుషుండు వెడలిన, నతఁడు సూచి,

౫

వ. “నీ వెవ్వండ?” వన, నప్పురుషుం, “దేను శీలంబ, నీ విచ్చిన

యవ్విప్రప్రచాల వసియింపం జనియెద ;” నని పోయెం ; దద

నంతరంబ క్రమంబునం దేజోమయసూపంబుల నలుపురునిజ

దేహంబున నుండి నిర్గమింప నద్దానవేశ్వరుం డడుగుడు ; ౬

క. ఉత్తమధర్మము, సత్యము,

వృత్తంబు, బల్లంబు నగుట వినఁబడెఁ ; కబడిఁ, ద

చ్చిత్తము విషాద మంద, మ

హత్తర మూర్తి యొకవారి జానన వెడలెన్.

౭

క. వెడలిన, “నీ వెన్నత ?” వని

యడిగిన నాతనికి నిట్టుల్లను దీనత న

ప్పడఁతి, “సిరి నేను ; బల మె

క్కడకు నరుగు, నందుఁ బోవఁ గడఁగి వెడలితిన్ ;”

చ. అనిన భయంబు నొంది యతఁ

ఢాసతితో, “బర మేశ్వరీ, మహా

వినయమతిన్ 4వనుం గొలిచె

విప్రవరుం ; డతఁ డెన్న ?” డన్న, న

వ్వనిత, “సురాధినాథుఁడు, భవ

ద్భున రాజ్యవిభూతి యంతయుం

గొనుటకు నిన్నుఁ జెందె ; నిటు

గోల్పడి తీవును నీదుశీలమున్.

వ. వినుము చెప్పెద. శీలంబున ధర్మంబు వెలయు ; ధర్మంబున

సత్యంబు దొరకొను ; సత్యంబున, వృత్తంబు సొప్పడు ;

వృత్తంబున బలంబు వాటిల్లు ; బలంబున నేను గలుగుదుం ;

గావున సమస్తంబునకు మూలంబు శీలం ;” బని చెప్పి సిరి

పురందరుపాలికి ధర్మాదులతోడఁ గూడం జనియె.

—కాంతిపర్వము III.

1 ఇంద్రుఁడు. 2 అత్యంత తేజముగల. 3 వెంటడి. 4 నన్న.

13 చోరరాక్షసుల కథ.

చ. ఘన మైగున గ్రహారమునఁ

గర్జవిదుం డొక బ్రాహ్మణుండు పా

- వనచరితుండు గోవులఁ బ్ర
 వర్ధన మొందఁగ రెంటి మేసఁగాఁ,
 గనుఁగొని తాఁ బ్రమోదమునఁ
 గైకొనఁగాఁ దఱి వేచి యుండు ¹ము
²చ్చనిశము ; నొక్కనాఁ డొకమ
 హానిశి నొక్కఁడూ బోవుచుండఁగన్,
 గీ. ³ మొగులు సన్న పుజినుకుతో ముసురుకొనుట,
 మీఁదఁ జీకటి దట్టమై మెండుకొనుట
 మరుజరహితమును నిశామధ్య మగుటఁ
 బొదలుమనమున నాదొంగ పోయి పోయి
 నీ. ఎదురుగా నొక్కరుఁ డేగుదెంచిన, వానిఁ
 దరలక చోరుండు చాకి బెదరి ;
 “యెవ్వండ ?” వనుటయు, “నే బ్రహ్మ రాక్షసుఁ
 డను ; నన్నుఁ చాకినఘరుడ వైన
 నీ వెవ్వఁ ?” డనుటయు, “నే మ్రుచ్చుఁ, బొ ;” వ్వున,
 “నింత ప్రా డ్దెచ్చటి కేగె ?” దనిన,
 “నీపురిలోన మహీసురోత్తముధేను
 వులు రెండు మంచివి గలుగఁ జూచి,
 గీ. యపహరించుకొంటకు నరిగెద నే ;” నన్న,
 “నేను నతనిఁ బట్ట నిపుడు వత్తు,
 ర ;” వ్వుటంచుఁ గదలి బ్రహ్మ రాక్షసుఁడును
 నతఁడు నంతఁ గూడి యతనిగృహము,

వ. కదియం బోయి యమ్మహీదేవు గృహద్వారంబునొద్ద నిలిచి

చోరునిం జూచి బ్రహ్మరాక్షసుం డి ట్లనియె,

౪

గీ. “ఏను ష్టున్ను పోయి యాయింటవిప్రుని

బట్ట భుక్తి నాకుఁ బెట్టఁ జూచి

పిదప నీవు గదిసి మొదవులఁ దోలుకొ ;”

మృనిన నతనిమాట కాగ్రహించి,

౫

వ. చోరుం డి ట్లనియె,

౬

ఆ. “తొలుత నీవు విప్రుఁ దెలిపిన, మఱి నాకుఁ

బట్ట నెట్టు వచ్చుఁ బశుయగంబు ?

వారు నతనిపొరుగువారును మేల్కొన్నఁ,

బాట వలసియుండుఁ బసుల విడిచి ;

౭

క. చొరఁబడి గోయగముం గొని

సరగున నే నూరు వెడలి చనునంతట భూ

సురు నీవు పట్టు ;” మఘటయు,

నరుణాక్షులు మెఱయ నతఁడు నాతని కనియెన్.

౮

క. “పసుల మును నీవు దోలిన

ముసరిన నెవ్వగల నతఁడు ముచ్చిరుచుండన్,

బస లేదు నాకుఁ బట్టఁగ ;

వెస నే మున్నరుగ నీవు వెనుచను ;” మనియెన్.

౯

వ. ఇట్లయ్యిరువురు కప్పేరెలుంగునఁ గలహించుచుండ నక్కల

కల్పంబ్బును విని బ్రాహ్మణుండు మేల్కొనియె ; నప్పు డతనికి

విశ్వాసంబుఁ బుట్టింపఁ దలంచి,

౧౦

- ఉత్సాహం. “వెల నితండు నిన్నుఁ బట్ట వేచి వచ్చె బ్రహ్మరాక్షసుఁ;”డ టంచుఁ బోరుఁ డనినఁ గనలి, “నీపశుద్వయం బెసఁగువేడ్క వీఁడు. వేగ నిపుడు చోల వచ్చె సాహసికవర్యుఁ డితఁడు దొంగ;”యంచు రాక్షసుం డనెన్. ౧౧
- తే. విని మహీసురవర్యుండు వితతమంత్ర
బల్లమునను బ్రహ్మరాక్షసుఁ బాటఁచోల
నంత, నటమున్న చోరుండు నరిగెఁ ; గానఁ
బొసఁగ నహితులు దమలోనఁ బోర మేలు.

౧౨

—ఋచతంత్రము, శుద్ధి.

1 దొంగ, 2 అనిశము=ఎల్లప్పుడు. 3 మబ్బు. 4 దుఃఖించుచుండగా. 5 పెద్దగొంతుతో. 6 కోపించి.

14 దీర్ఘదర్శిముఖ్యుల కథ.

- వ. దీర్ఘదర్శియుఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుండును దీర్ఘసూత్రుండును ననుమత్సర్యింబులు దూఁడు జలచరబహుళం బగు నొక్కయేటే మడువునఁ దమలోనఁ బొందు గలిగి యుండు ; వేసవి సొచ్చిన దీర్ఘదర్శి దక్కటి రెంటినిం గూడం బిలిచి,— ౧
- క. “మాడు వింకఁగఁబాటెడు ; నీ
- 1 రెడ త్రెవ్విస, నొండుసోటి కేగఁగ రా ; దె
- ప్పుడు నింకనినీళ్లు గల
- మడువునకుం బోవ వలదె మన కిట్టియెడన్ ?”
- తే. అనినఁ బ్రాప్తకాలజ్ఞుఁ డిట్లనియె, “నేది
- ప్రాప్తమయ్యె, నక్కార్యంబుభంగి నెఱిగి

౨

యప్పటికే దగినట్లు నేయంగ వలయు

మానితో పాయవృత్తి, నేమటుట లేక.”

3

వ. అనిన నయ్యింపుదెఱంగుల పలుకులు విని దీర్ఘసూత్రుం డి
ట్లనియె,

౪

క. 2 “జడనిధిచందంబున ని

ప్పుడు వొప్పగ, నిప్పు డేమి మాఁడిన దిమ్మె

కినడిచిపడ ? రి త్తనెన్వగ

లుడుగుఁడు, మఱి చూచుకొంద మొయ్యనఁ 4 “జితోక్త ;”

క. అనుటయు, “నిది కర్ణము గా;”

దని పల్కుచు దీర్ఘదర్శి యంబుఁ స్రోతొ

జని తాభయ మగుపథమునఁ

జని చొచ్చెం బెద్దమడుపు సమ్మదలీలన్.

౬

వ. తక్కినరెండును నంద నిలిచె. కొన్ని దినంబులకు మఁడుఁ
గింకఁబాటి జాలరులు వచ్చి ‘యెత్తెల’ పై చి మత్స్యంబులఁ
బట్ట సమకట్టినఁ, బ్రాప్తకాలజ్ఞాఁడ్లు,—

౭

క. “ఇం నొకత్రాడు గఱచి యే

నొందంగా గ్రుచ్చినట్ల యందెద ; వీ రి

క్రందుకొనుట మానంగ న

మందత నది యెడల విడిచి మడుపు దలసెదన్.”

౮

వ. అని యట్ల చేసి తప్పించికొనియె; మఱి,

౯

క. ముట్టిబడి దీర్ఘసూత్రుం

డి ట్ట ట్టరుగఁగ నుపాయ మేవ, యొకనిచే

బట్టువడె, దనదుడెందము

పట్టు వదలి చకితవికలభావేంద్రియుఁడై

—కాంతిపర్వము, 3 ఆశ్వా.

‘దీర్ఘదర్శి’ చాల ముందు చూపుగలవాఁడు. ‘ప్రాప్తకాలజ్ఞుఁడు’—
అప్పటికాలమెఱిగినవాఁడు; ‘దీర్ఘసూత్రుఁడు’=అలసుఁడు. వీరలకు క్రమ
ముగా అనాగతవిభాత, ప్రత్యుత్పన్నమతి, యద్భవిష్యుఁడు అని నాశూరకర
ములు 1 విచ్చిన్నమైనచో. 2 సముద్రము. 3 త్వరపడ. 4 వలసినప్పుడు.
5 కార్యము. 6 ప్రవాహము. 7 చేపలబట్టెడియడ్డువల.

15 రంతిదేవుని చరిత్రము.

సీ. రంతిదేవుం డనురాజోత్తముఁడు మహా

దాతృత్వకీర్తితోఁ దనరుచుండు ;

నారాజు దనసంచితార్థంబు లన్నియు

నెడపక దీనుల కిచ్చి యిచ్చి,

సకుటుంబుఁడై దైర్యసంయుతుం డై వేద

యై కూడు నీరు లే కథమవృత్తి

నెం దేని నలువదియైనిమిదిదివసముల్

చరియింప, నొక 1దివసంబురేపు

ఆ నెయ్యి, పాయసంబు నీరును గలిగిన,

బహుకుటుంబ భారభయముతోడ

నలసి, 2నీరువట్టు నాకలియును మిక్కి

లొదవఁ జూచి కుడువ నుత్సహించె.

వ అయ్యవసంబున,

నీ అతిథి భూసురుఁడొక్కఁ డాహార మడిగినఁ

గడపక ప్రియముతో గారవించి,

“హరి సమర్పణ;” మంచు నన్నంబులో సగ

మిచ్చిన, భుజియించి యేగె నాతఁ ;

డంతలో నొకశూద్రుఁ డశనార్థి యై వచ్చి

పొడసూప లేదనఁ బోక, తనకు

సున్న యన్నములోన నొకభాగ మిచ్చిన,

సంతృప్తుఁ డై వాఁడు సనిన వెనుకఁ,

ఆ. గుక్క కగమియుఁ దాను నొక్కఁ డేతేర నా

యన్న శేష మిచ్చి, ⁴సన్న యంబు

లాడి మ్రొక్కి పంప, నోడక చండాలుఁ

డొక్కఁ డరుగుదెంచి, చక్క నిలిచి,

3

క. “హీనుఁడఁ, జండాలుండను;

మానవకులనాథ, దప్పి మానద ; యవలం

బో నేర; నీకుఁ జిక్కిన

పానీయము నాకుఁ బోసి పంపంగదవే.”

౪

వ. అనిన వానిదీనాలాపంబులకుఁ గడచింది.

౫

ఉ. “అన్నము లేదు ; కొన్ని మధు

రాంబువు లున్నవి, త్రావు మన్న ; ర

వ్వున్న; శరీరధారులకు

నానద వచ్చిన, వారి ముఖముల

గ్రన్నన మాన్చి వారికి సు

ఖంబులు సేయుట కన్న నొండుమే

లున్న దె? నాకు దిక్కు పురు

పోత్తముఁ దొక్కఁడె సువ్వు, పుట్టినా.”

*క. అని కనికర మి కరొత్తఁగఁ

దన కున్న జలంబుఁ బోసె దత్పత్తమునక

వనజాసనాదు లచ్చటఁ

గనుపట్టి నృపాలు కిడఁగఁ పైవల్యంబున్.

—భాగవతము IX.

1 (ఒక) నాటి యుదయము. 2 దప్పి. 3 గుంపు. 4 మంచి నీతులు
5 చండాలుఁడా. 6 మోక్షము.

16 శంఖలిఖితోపాఖ్యానము.

క. మునుశంఖుండును లిఖితుం

డన నిరువురు విప్రవర్యు లన్నయుఁ, దమ్ముం

డును గలరు బాహుదాతీ

రనివాసులు ధర్మతత్పరమనోవృత్తుల్.

సీ. వారీ యాశ్రమముల భూరిపుష్పఫలాభి

వృద్ధి నొప్పారెడి వివిధభూరు

హంబులు గల; వొకయపుడు శంఖుండు గృ

హమ్మున లేకుండ, ననుజూడ చిటి

కరిగి యం దొకమ్రాన 1వారఁ బండినపండ్లు

గని వేడ్కమై గోసికొని తినంగ,

నయ్యన్న యే తెంచి, “యనుజ, యీ ఫలము లే

క్కడియవి? చెప్పు;” నావుడు వినీతిఁ

తే. బ్రణతుఁడై, “యిచ్చటివ;” యని పలికె లిఖతుఁ ;

దాతఁ, “డనుమతి లేక కోయంగఁ దగునె?

²ముచ్చిమియ కాదె యడి? పాప మచ్చుపడియె;

నృపతిచే. దండితుండ వై కనీగి కొనుము.”

*మ. అన, సుద్యమ్న సమాఖ్య నొప్పునృపు ధ

ర్హాత్తుఁ నడిక జేరి, “యూ

మనుజేంద్రా, గురునాజ్ఞ లేక ఫలముల్

మందుండ నై గోసి నేఁ

దిని ముచ్చెత్తెని ; యుక్తదండవిధిచే

నిర్దుక్తపాపాత్తుఁ గాఁ

గ నసూం జేసి, ⁴కృతాంతదండన విమో

క్షశ్రీయుతుం జేయవే.”

వ. అని లిఖతుండు పలుమఱు వేడుకొనఁగా,

*తే ధర్మ ⁵వైకల్యపాపంబు దన్నుఁ బొరయ

కుండ నిశ్చయ మొనరించి, దండనిపుణుఁ

డైన యారాజు లిఖతుని హస్తయుగ్మ

⁶కర్తనంబున దండితుఁగా నొనర్చె.

వ. అంతఃలిఖతుండు రాజును దీవించి మగిడి చని శంఖునిం గని

నికృత్తంబు లైనహస్తంబులు సూపి, “సమ్యగను భూతదగి

డుండ నైతి;” ననిన నాతండు ప్రీతుండై చెంగటినదిం గ్రుంకి
ర మ్మనిన,

తే బాహుదానదియం 7దవగాహనంబు

నేయఁ బ్రభవించె నాతనిచేతు లపుడ !

విస్తయఁ బంది యతఁడు వేవేగ వచ్చె

నన్న పాలికి, నతఁడు బ్రహ్మ మొంద

కాంతిపర్వము I.

1 పూర్తిగ. 2 దొంగతనమే. 3 నివృత్తిచేసి కొనుము. 4 యమచండన.
5 విచ్ఛేదమువలని. 6 కత్తిరించుటచే. 7 స్నానము.

17 రీ త్త చ ల ము.

క. ధరణిపయి లాట్లనరపతి

పురిఁ దేనియ నమ్ముకొఱకు బోయలపల్లెం

జరియించుచుండువాఁ డొక

పురుషుం డది యొక్కకలశమునఁ గొని కడఁకన్,

వ. అరిగి యానగరంబున నొకసన్నపు వీధియందు,

ఉ. తేనియకుండ మోచికొని

దిక్కులు నాలుగు ¹బిక్కచూడ్కి నే

దేనియఁ జూచుకొంచు, నొక

²యేనిక కట్టెదుటన్ మదాంధమై

రా నచటం దొలంగెడుపు

రంబుజనంబును జూచి భీతుడై

దానును సుత్తరించుచుఁ బ

దంబులు తొట్టుపడంగఁ బాటుచున్.

3

తే. వడఁకుఁగొని నిలవఁదొక్కనియడు గొకింత

జాఱి మ్రొక్కతలంబడఁ బాటుటయును

నిండి మోపునఁ దాల్చినకుండ తొలఁకే

యొలికె మధుబిందు వొకకొంత యుర్విమీఁద.

సీ. ఆ తేనెబొట్టున కచట నీఁగలు ముసి

రిన, వానిఁ బట్టుగ నని కడంకఁ

జేరె నచ్చటి చెలఁది; యా చెలఁది మ్మి

గెను బల్లి; యొకపిల్లి దినియె దాని;

ఆ పిల్లిఁ గఱచె రాజాధీనమగు వేట

కుక్క యొక్కటి; దానిఁ గోపమడరఁ

బొడిచె బిడాలంబు నొడయఁడు; నగరికు

క్కలవారు చంపిరి కడఁగి వాని;

ఆ. వాని 7వాడవారు 8బడిని జంపించిరి

కుక్కవేటకాని; గుక్కవేట

కాండ్రు రంద తేఁగి కత సవిస్తరముగా

నృపునితోడఁ జెప్ప, నృపతి యలిగి,

మ. తగ వూహించక, యూరివాడ ప్రజల్ల

దాఁ జంపఁగాఁ బంచినన్,

“జగతీష్టభుఁ డైన నేమి?” యని యు

త్సాహించి సన్నద్ధులై

నగరంగొల్వనివార లొక్కదెసయై

నానాయుధో పేతులై

తెగి భూపాలకనేనఁ దాకిరి మహా

ద్రేకంబుతో నార్చుచున్.

ఉ. రెండు తెలుగు మూఁకలును

రిత్తుకు రిత్తు చలంబువెంపునన్

భండన ముగ్రభంగుల నొ

నర్పఁగఁ బెక్కులు ద్రెళ్లెఁ బీనుఁగుల్;

కండలుఁ బ్రేవులుం గలసి

కాలువలై యెసలారె నెత్తురుల్;

కుండలచారుమ స్తములు

గుప్పలుగఁ బ్టెఁ బురంబువీధులన్.

2

— కేయూరబాహు II.

1 పేదచూపు. 2 పీనుగు. 3 మూఁకటిల్లఁబడఁ బరుగెత్తఁగా, 4 సారె
పురుగు. 5 పిల్లి సొంతకాఁడు. 6 రాజగృహంపు. 7 వీధిబహు. 8 వెంటడినే.

18. 'పాముకన్న నరుడు పాతకుండు.'

క. భీకర మగువింధ్యాటవి

నేకలుఁ డనుబోయ తోట 1యూరమున 2మహా

నోకహముం దెగ నఱకఁగ,

నా కెకోటరసీను నొక్కయ హిపతి వెడలెన్.

ఆ. వెడలి, "యేను నిలిచి విహరించుతా విది

వలదు ; దీన నేమి కలదు నీడు ?

నన్నుఁ గలసి బ్రదుకు ; మెన్నఁడుఁ జేటు లే ;”

దనిన వెరఁగుపడుచు నట్లు తలఁగె.

క. తలఁగిన, వానికి నహి తన

తలరత్నం బిచ్చి పుచ్చి తా నేఁగిన, ని

మ్ముల వాఁడు నేఁగి పురిలో

పల నొకవ ర్తకున కమ్మెఁ బది⁴గ ద్వైలకున్.

చ. అట మఱునాఁడు వచ్చిన, మ

హాభజగేంద్రుఁడు గారవించి, “ని

న్నటిమణి యెంత కమ్మితి వ

నా ?” యని, మూల్య మెఱుంగఁ దెల్ప, “య

క్కట ! పదివేల కమ్మక వి

కల్పము చేసితి ; వింతనుండి మి

క్కుటముగ నమ్ముకొ ;” మ్మచుచుఁ

గ్రొత్తోఁఫణామణి నిచ్చె వానికిన్.

క. తనయిల్లు గాచె నని యహి

మనమునఁ బ్రియ వండి యిచ్చుమణులను దినముం

గొనిపోయి యమ్ముకొనుచును

ధనికుం డై, వాఁడు చెల్లి దప్పినబుద్ధి .

ఆ. “దీని కెచటఁ గల్గు దివ్యరత్నంబులు ?

దీనిమొదలితావుఁ దెలయ వలయు ;”

ననుచుఁ గోరి పోయి, యాపాముచనుజాడ

ఫట్టయేఁగి - యొక్కపుట్టఁ గనియె.

క. కని తిరిగి పోయి, మఱునాఁ

డనలంబును గసపుమోపు హస్తంబులఁ గై

కొని వచ్చి తొట్టలోపలఁ

బొసె, భుజంగంబు మిడుకుచు న్నడియంగన్.

2

క. జాల్తుం డిటు గాలించి యా

శవల్క్ష్మీకముఁ ద్రవ్వఁ జనిన, వడి విషములచే

8గుల్తాదులు 9దరికొనఁగా-

10నుల్తుకములభంగి- మఱియు నురగము లెగనెన్.

౮

ఆ. ఉరగకులము బోయఁ బొరిగొని శమియించె ;

నట్లు గాకయున్న నదియుఁ 11దగవె?

పాము క్రూర మండ్రు ప్రాణులలో నెల్లఁ ;

బాముకంటె నరుఁడు పాతకుండు !

౯

—సింహాసనద్వాత్రింశిక I.

1 పొదరిల్లు. 2 పెద్దచెట్టు. 3 చెట్టుతొట్ట. 4 వరహాలకు. 5 భ్రాంతి
తోపర్తించితివి. 6 పడగనున్నమణిని—శిరోమణిని. 7 పుట్ట. 8 తీగల
గుంపు. 9 మండఁగా. 10 కొఱపులవలె. 11 ధర్మమా?

19. వైశ్యబాలిక ప్రజ్ఞ.

క. కాంచీపురమున నొకరుఁడు

కాంచనగుత్తుఁ డనుబుద్ధిగలవైశ్యుఁ, డని

ర్వంచనుఁడు సుతున కరయం

బంచెం బరిణయమునేయ బాలిక నొకతెన్.

౧౦

చ. పనిచినవారు వైశ్యకుల

బాలలఁ జూచుచు—నప్పురాంగణం

బున నొక¹ క్రేవ నొక్కరుఁడు

మూఁటెఁడు ²ప్రాలకు నూనె సంతలోఁ

గొన్న జనుదెంచి, 'వియ్యము

నకున్ సరి తైలము వోయు;' మన్న, నా

తనిపలు కెవ్వరున్ వినక

తద్దయు నవ్వుచు గేలి సేయుచున్;

౨

క. "ప్రా లేడుమాని కలకుం

దైలము మానెండు పురము కదారణ గలుగన్,

బ్రాలసరి తైల మడిగిన

జాలియ యగుఁ గాని, నీకుఁ జము రే 'లబ్బున్?"

3

క. అని పలుక, మఱియు నడుగం

గని, యచ్చట నున్న వైశ్యకన్య యొకతె యా

తనిఁ జిరి, "కలదు నూనియ,

కొనియెడవే, నమ్ము ప్రాలకును సరిలెక్కన్."

౪

వ అని పలికి, చేరవచ్చిన మూట దింపించి, వియ్యంబు లెన్న

యవిగాఁ జూచి, తానితో మఱియు ని ట్లనియె.

౫

క. "ప్రా లొక్కటఁ గొని, దానన

తైలము దిగువాఱఁ బోయుదానను; నీకుం

బోలినఁ, బ్రాలం గొలుపుము;

తైలము నీతోడఁ బిదప జగడము లాడన్."

౬

వ. అనుపల్కులకు వాఁ డొడంబడుటయు;

2

ఆ. పల్లెరంబుఁ దెచ్చి, పటుబుద్ధి బియ్యంబు

దానినిండఁ గొని, ముడంబుతోడ

నంద వోసెఁ దైల మంచులు దిగువాఱ;—

నవ్విధంబు మెచ్చు నానహింప.

౪

క. శని కాంచనగుప్తునకున్

వినిపించిరి యతనివారు వేగమ; యతఁ డం

దునఁ ద ద్బుద్ధి విశేషము

గొనియాడుచు, దానిఁ దనదుకోడలిఁ జేసెన్.

౬

—కేయూర బాహు I

1 పార్శ్వమున. 2 బియ్యమునకు. 3 వెల.

20. గర్గుని బుద్ధిమాంద్యము.

క. గర్గుఁ డనువిప్రుఁ డొకరుఁడు

దుర్గారాధనముఁ, బెక్కు-1వొసఁగులఁ బడుచున్

దుర్గాటవిలోఁ జేయ, ని

రర్గళదయఁ దన్నుఁ జూచి యాయంబికయున్.

౧

క. వర మడుగు మనిన మ్రొక్కుచు

సరభస మగుకాంక్షతోడ, “సంజీవని ని

ర్భరకరుణన్ నా కొసఁగుము

పరమేశ్వరి;” యనినఁ, గొన్ని పచ్చనియాకుల్,

౨

చ. తలఁచినమాత్ర నాత్మకర

తామరసంబున నున్న వాని, ని

ములఁ 2గృహసేసి, 'వీనిరస

ముం బయిపైఁ జిలికింపఁగా శవ

ములకుఁగు బ్రాణముల్ గలిగి

ముందఁటిరూపము వచ్చి తేజముం

బలమును జెంది పూర్వగుణ

భంగిఁ జరించుట కల్లు నెల్లెడన్.

3

క. "ఎండవు, తఱుఁగ ;" వనుచు సిడి

చండిక పొడగానరాక చనుటయు, మదిలో

నిండిన సంతసమున వి

ప్రం డవి కొని, యాత్మపురముత్రోవ నొకరుఁడున్.

౪

చ. చనునెడ, నిర్తనుష్య మగు

చక్కటి నప్పెనుకాన నెండిపో

యిన యొక 3పుండరీకశవ

4మీరమువెల్పుల నున్నఁ, జేరఁగాఁ

జని తనకన్న యశాషధము

శక్తి నిజంబుగఁ జూడ నొచ్చి, చే

త నలిపి యాకులం బనరు

దానిపయిం బిడిచెన్ గుబుద్ధియై.

౫

చ. పిడిచిన, నేమి చెప్ప ? నతి

భీకరదుస్సహపుండరీక మ

ప్పొడఁ తననిద్ర మేల్కొనిన

పాలిక మోగించు బిట్టు లేచి య

వృడఁ గగువిప్రుఁ గూయిడఁగఁ

జేసి మృతుం బొనరించి మ్రొంగె ; మే
ల్వడసియు బుద్ధి చాలనియ

భాగ్యులు తత్ఫల మంద నేర్తురే !

—కేయూరపాదము II.

1 ఇదుమలు. 2 ఇచ్చి. 3 పులి. 4 పొదరిల్లు.

21 సాపాయోపాయము.

మ. ఒక 1 కాసారతటంబునందు నొర పై

యున్న ట్టివృక్షంబుపై

బకయుగ్మంబు వసింప, భార్య పురుషుం

బ్రాధించె, “నోనాథ, య

ర్భక రాజిం దిని పోవుఁ గ్రిందఁగలస

ర్పం ; బేపుమై నింక న

చ్చిక నేతెంచుఁ ; బ్రసూతకాలమును వ

చ్చెం ; గార్య మె ట్లుండునో !

వ. అనిన విని బకవిభుం డమ్మహీరుహంబు డిగ్గి కొలనితీరంబున

నిల్చి విచారించునమయంబున నయ్యెడకు నొక్క శిశుతీరంబు

చనుదెంచి, “యిది యేమి దుఃఖాకులుండ వై యున్న

వాడ ?” వనిన, నబ్బకం బి ట్లనియె,

ఉ. “నాకులకాంత గర్భ మయి

నందనులం గనునంతలోన, కిద

ర్వికర మేగుదెంచి తిని

వేగమ పోయెడు ; ¹నెల్లి నేటిలో
నాకలకఁతి వేండియును

శర్భకులం గనువేళ గాన, నే
నాకులతం దలంకెద, మ

దాత్తకు నేమియుఁ దోఁప కుండఁగన్. 3

వ. అనినఁ ⁵గర్కటకంబు నీకుం దగినయుపాయంబు చెప్పెద
విను మనీ యి ట్లనియె,— ౪

తే. “⁶నకులవివరంబునందుండి నాగవిభుని
యునికిదాఁకను మీనంబు నొకటి నొకటి
వైచుకొని పోవ, నాముంగి వరుసఁ దినుచుఁ
బాముఁ జంపును ; దీని కుపాయ మిదియె ” ౫

వ. అన విని బకం బట్లు చేసిన, ౬

ఆ. 7కవుచుగాలి పాట, 8గవిఁ బాసి వెలువడి
వరుస మీలఁ దినుచు వచ్చి వచ్చి,
పాముఁ జంపి, పాదపముఁ బ్రాకి బకశిశు
ప్రకరభుక్తిఁ దనిసి, నకుల మరిగె. ౭

—పంచతంత్రము-మిత్ర భేదము.

1 సరస్సు. 2,5 ఎండ్రకాయ. 3 పాము. 4 రేపా, యీదినమో.
6 ముంగిస బొరియ. 7 చేమిడిపాలను. 8 గుహ-ఇచ్చట బొరియ.

22 ఫల ద్వయము.

ద్విపద,—

“ముద్దలమాంచాల, ముదమున వినుము,—
జన్మవృక్షమునకుఁ జని గలయట్టి

1. పటుతరకమనీయఫలములు రెండు ;
 కెరలుభోగము లొండు, కీర్తి రెండవది ;
 తొలుపండు చవిచూచి తొలఁగు నొకండు ;
 మలుపండు చవిచూచి 2. మలఁగు నొకండు ;
 వీరలిద్దఱికిని భేదంబు హెచ్చు :

మొదటిఫలంబున మొనసెడురసము
 ఊణభంగురం ; బది సమసిపోఁ గలదు ;

రెండవఫలమున రెక్కొనురసము
 శాశ్వతం బొచు—దిశల్ గలదాఁక,
 సవితృఁడు గలదాఁక, శశి గలదాఁక,
 తారలు గలదాఁక, ధర గలదాఁక,
 వారిధి గలదాఁక వరలుచు నుండుఁ ;

బ్రకటఫలద్వయరసమును గ్రోలి
 యనుభవించెడిపార లరుదు భూస్థలిని ;

4. బ్రాకృతజనములు ప్రథమఫలంబు
 బ్రాపించి సంతృప్తి వడయంగఁ గలరు ;
 వీరాంశమునఁ బుట్టి వెలయువారలకు
 మొదటిఫలం బది ముఖ్యంబు గాదు ;
 మహిమాస్పదం బయి మనసు జ్వలింపఁ
 బరుగెత్తుదురు రెండవఫలంబుకొఱకు.

వెలఁదిరో, నీభర్త వీరశేఖరుఁడు,
 కీర్తికాముకుఁ డయి 5 కేరుచున్నాఁడు ;

నీవు భోగములపై నిరతిఁ దృఙ్చించి
 బాలచంద్రునిమనోభావం బెఱింగి,
 భావిమానపుల హృద్భవనంబులందుఁ
 7దావకీనయశోలతావివర్ధనము
 నేయంగఁ గోరుము ; చెలువరో, యిపుడు,
 బాలచంద్రుని నాఁగఁబట్టంగ వలదు ;”
 అని యట్లు రేఖాంబ యానతీయంగ,
 జననికే దా నమస్కారంబు చేసి
 వీరవత్సమఁజి ధీర మాంచాల
 భర్త వీడ్కొల్పంగ భక్తితో నేఁగె.

. 30

—సలునాటివీరచరిత్ర.

1 మిక్కిలియందమైన. 2 తిరుగును. 3 సూర్యుడు. 4 పామరులు.
 5 ఉత్సహించుచున్నాడు. 6 శ్రీతి. 7 నీచైన.

23 ముసలాభ్యాసము.

క. ద్వారవతికే గణ్వండుచు
 నారదమునివరుడు ¹ గాధినందనుడును బెం
 పారంగఁ దొల్లి వచ్చిరి
 నారాయణుఁ జూచువేడ్క నరవరముఖ్యా.

. 0

సీ. చనుదెంచి పురవీధిఁ జనునవసరమున
²వృష్టికుమారులు విధివశమున

— మనముల నవినీతి జనియింప సాంబున
 కంగనాలంకార మమఁ జేసి

కొనివచ్చి, యమ్మహామునివర్గమునకు కిమి

థ్యావినయమున వందన మొనర్చి,

నిభృతు లై, “కారుణ్యనియతాత్మలార, యీ

భామిని బభ్రునిభార్య ; ప్రజలఁ

తే. గనునె యిది ?” యని యడుగ నాయనలసదృశు,

తా తపోధనవర్ణు లయ్యాగడమున

కాత్తలందుఁ గ్రోధానల మగ్గలముగ

నెలయ, నక్కుమారులతోడ నిట్టు లనిరి.

క. “అంబుజనాభునికొడు కీ

సాంబుఁడు గను యావవక్షయంపాదన క

ల్యం బగుముసలము ; మావచ

నంబున కన్యతంబు లేదు ; నమ్ముఁడు మీరల్.

సీ దామోదరుఁడు హలధరుఁడును దక్కంగ

యాదవు లెల్లను నమ్ముసలము

నదృఢతశక్తి గీటడఁగుడు ; రబ్బల

దేవుండు దనదైనదేహ మధిక

నిష్ఠమై విడిచి వార్నిధి బ్రవేశించు ; భూ

శయ్య నుండంగ నాచక్రధరుని

జర యనురాక్షసి వెరవునఁ బట్టి క్ర

మించు ; బొం ;”డని చెప్పి, “మెచ్చు గాదు

ఆ మనము కృష్ణు నింకఁ గను ;” టసియెడిబుద్ధి

నమ్మహామునీంద్రు లపుడు మరలి

యాత్త వాసములకు నరిగిరి; మఱునాఁడుఁ

బుట్టె సాంబుగిర్భమున ముసలము.

౪

—మాసలపర్వము.

1 విశ్వామిత్రుఁడు. 2 యానవులు. 3 కల్లవినయము. 4 బిడ్డలను. 5 సమర్థులను.

24 వింధ్యాచలనిగ్రహము.

ఉ. నెమ్మి నీనుండు మేరుధర

ణీధరనాథుఁ బ్రదక్షిణంబుగాఁ

ద్రిష్టుచున్నఁ జూచి ¹పటు

దీధితికిం గరమల్లి వింధ్యజై

ల వ్వునియెన్, “దినేంద్ర, యచ

ల స్రభు నన్నుఁ బ్రదక్షిణంబు ని

త్యమ్మును జేయ కేల మతి

దప్పితి? మేగువుఁ గొల్వ నేటికిన్?

౧

వ. అని గర్వించి పలికిన సప్సర్వతంబునకు భానుం డిట్లునియె,—

క. “అనవరతము ²విధియోగం

బున నేఁ ద్రిష్టుచుదు నమరభూధరముఁ బ్రియ

మ్మున; నాత్మేచ్ఛ యొనర్పఁగఁ

జన;” చనవుడు నలిగి వింధ్యజైలం బంతన్.

3

క. ఇనశశితా రాదులకుం

జుహుకుండంగఁ బెరింగి ౩జలధరఁగ మె

ల్లను గప్పి యుండె వింధ్యం

బ నుపమ ముత్తుంగ మై సురాద్రిస్పర్థకా.

క. రవిశశిగతు లుడుగుడు, 'నిది

దివ, మిదిరాత్రి ;' యని వసుమతీజనులకు. 4న

ద్దివిజ మునివరుల కెఱుంగఁగ

నవగాఢం బయ్యె, నంధ మయ్యె జగంబుల్.

వ. ఇట్లు పెరిగిన వింధ్యంబునొద్దకు వచ్చి వేల్పు లెల్ల దాని వర్ధ

నంబు వారింప నోపక యగస్త్యుపాలికిం జని వింధ్యంబు

పెక్కువ యెఱింగించి యిట్లనిరి,—

క. "భవనవ్యవహారమునకు

వ్యవధానం బయ్యె వింధ్యవర్ధనమున ; న

ద్దివసకర రజనితర గతు

లవిహత మగునట్లు సేయు మమరమునీంద్రా.

వ. అని దేవతలు ప్రార్థించిన నగస్త్యుండు లోపాముద్రాసహి

తుండై వింధ్యంబుసమీపంబునకు వచ్చి దానిచే బూజి

తుండై యిట్లనియె,—

క. "చనియెద దక్షిణదిశ కే ;

నొనరఁగఁ దెరువిన్తు. నాకు సుర్వీధర, నీ ;"

వనవుడు, "నట్టుల చేయుదు,"

నని పెరుగుట యుడిగి వింధ్య మతివినయముతోకా,

వ. 7 "భట్టారకా, విజయంచేయుం," డని భూమిసమాన మై

యున్న దాని కగస్త్యుం డిట్లనియె,—

క. “నా మగుడివచ్చునంతకు

భూమిధర, యీప్రకారమున ముందుము ; నా
తో మైత్రి జేయు ;” మని లో

పాముద్రాధీశ్వరుండు వలెకీ ముదమునకొ.

౧౧

వ. దానినొడంబటిచి దక్షిణవశమం జని లోకంబులకు హితం

బుగా నంద నుండె. వింధ్యంబు ముగ్ధుగ నోడియున్నది. ౧౧

—ఆరణ్యవర్ణము III.

1 సూర్యునకు. 2 బ్రహ్మయాజ్ఞను, నియతిప్రకారము. 3 మేఘ
మార్గము - ఆకాశము. 4 దేవతలకును ముసలేస్త్రీలకును. 5 మిక్కిలిలోత్రే
నది అశక్యమనుట. 6 అవిచ్ఛిన్నమగునట్లు. 7 పూజ్యుడొ.

25 స్వామి భక్తి.

క. మును కాశీశ్వరుదేశం

బున నొకలుబ్ధకుండు వేటవోయినచోటకొ

ఘనతర 1విషదిగ్ధశరం

బున నేసిన, మృగముం దప్పి భూజముండొకొ.

౧

క. పువ్వులఁ గావలఁ బెరిగిన

యావృక్షము శుష్క మయ్యె నవ్విధమున ; ధా

త్రీవర, తదీయ 2కోటర

మావాసముగాఁగ నొకమహాశుక ముండెకొ.

౨

క. అది తరువు విడిచి పోవక

హృదయంబున భక్తిపేర్తి నెండను గాలికొ

బెడరక కిధృతిమై నయ్యెడఁ

గ్ధులక యుండె 4ననుజీవిగౌరవ మెసంగకొ.

౩

ఉ. దాని యుదాత్తవృత్తము 5శ

తక్రతుఁ డాత్త నెఱింగి నచ్చి, “బం
దైనది యివ్వుహీజను ; మ

హాతరువుల్ ఫలవృద్ధి నొంది యి
క్కాన ననేకముల్ గలుగఁ

గా, నిటు లేటికి నిందు నిల్వ నో
మానితకీరమా ?” యనియె

6మానుషభంగికరూప మొప్పుగఁ.

వ. అనిన విని యాశుకంబు,

చ. 7“అనయముఁ బండుచుండునేడ

నాశ్రయ మొప్పిన నిల్చి, యెండిపో
యినతఱిఁ బాసి 8పోక తగ

వెట్లు ? కృతఘ్నుతకాదె యివ్విధం
బనిమిషనాథ ?” యన్న నతఁ

డచ్చెరు వంది, “9పురాకృతోపసం
జనితవిశేష, మీఖగము

10 జానుగ నన్ను నెఱింగె ; దీనికిఁ

వ. మే లొనర్చెదంగాక ;”

క. అని తలఁచి, “నీదుపలుకులు

విని మెచ్చితి ; వరము గోరు విహగోత్తమ, నీ ;”

వనిన శుకము మహీజం

బునకుం బేరెలమి వేడె, భూపవరేణ్యా,

ఆ. అమరవల్లభుండు నమృత సేచనమున
భూజమునకుఁ దొంటిపొల్పుకంటె
మిగుల శైలమి నేసె ; మేలియాశ్రితు లిట్లు
మనుతు రధిపు ; మేలు మఱవ రెపుడు.

—అనుశాసనకవర్ణము I.

1 విషముపూయఁబడినబాణము. 2 చెట్టుల్పొట్ట. 3 పూర్వములో.
4 ఆశ్రితునిగొప్పతనము లే ఇంద్రుఁడు. 6 నరాశృతి. 7 సదా. 8 పోవుట.
9 పూర్వపుణ్యముచేఁగ లిగింపఁబడినయతిశయముకలది.

26 వి మ తి నే వ.

క. మందరపురమునధీశుఁడె

మందప్రజ్ఞుండు దుష్టమతి తనప్రజలన్
దుందుడుకుచేష్టలన్ గడుఁ
గ్రం దగుకష్టములపాలు గా నొనరించున్.

నీ. ఎలుకవేటలపేర నేఁగి ¹పట్టణము బోఁ
బ్రజలయిండులు కూలఁ ద్రవ్వఁ బంపుఁ ;
జెలఁగి దేగలకుఁ దొండల నేయఁ బోయి ద్రా
క్షామంటపంబులు గాసినేయుఁ ;

గోడిపోరులపేర వాడలఁ తిరుగుచుఁ
బొడఁగన్న కడవలఁ బొలియ వైచు ;

వేటకుక్కలఁ దెచ్చి విడిచి మందలలోని
మేకల కుసికొల్పి మెచ్చి యార్పుఁ ;

తే. గాలకింకరులట్టికింకరులు తోడఁ

గూడి రాఁ, గూడి ప్రొద్దును గూడుఁ దొరఁగి,
వెడఁగుఁదనముఁ బ్రల్లదమును వేనవేలు
మదముతోఁ జేయు రాజకుమారుఁ డిట్లు.

క. ఆనరపతి యనువుగ నొక

శ్రివానరపోతంబుఁ దెచ్చి వాత్సల్యముతో
దానిఁ బెనిచి, యాయుధవి
ద్యానిపుణతఁ బొందఁ జేసి, యది వర్ధిలుడున్.

క. కింకంచుకము దొడిగి కుండల

చంచ 4త్కటాకాదిభూషచయ మిడి కళితఖ
ద్దాంచితరూపముతోఁ దన
కంచుకి యై యుండఁ బనిచె గదలక యెపుడున్

వ. ఇట్లుండ నతం దొకనాఁడు,

తే. సుప్తుఁ డగుచుండి వానరుఁ జూచి, 'నన్ను,

దాయ వచ్చినజీవుల వేయు ఖడ్గ
ధారఁ దునియంగ, నని చెప్పి కూరె నిద్రఁ ;
గపియుఁ బనిపూని భూపతిఁ గొలిచి యుండె ;

వ. ఆసమయంబున,

మ 7సుమనోదామము రాజుకంధరమునన్

శోభిల్ల నత్తావికై

భ్రమరం బొక్కటి మూఁగ, దానిఁ గని కొ
పవ్యగ్ర మై క్రొత్తి ఖ

ద్దమున నేవ్వసిన, దేటితోన ధరణి

కాంతావతంసంబుకం

తము రెండు డయ్యె ; 8 వినీతుఁ డైన 9 పతిచే

ప్రల్ చేటు చేకుండునే?

2

— శేయూరబాహు III.

1 పట్టణమునశింఖంఁగా. 2 క్రొత్తిపిల్ల. 3 పెద్దలాగు [కంచుకులు పెద్ద
లాగుధరింతురు.] “అంతః కల్పాకీకల్పకస్య విశతి త్రాసః దయం వామనః.”
రత్నవళినాటిక II] 4 హస్తాధిరణములు మున్నగుసొమ్ములుపెట్టి. 5 కద
నైన. 6 అంతఃపురపాలకుఁడు. 7 పూలదండ. 8 నీతిరహితుఁడు. 9 రాజు
యొక్క

27 అహిమూషికోపాఖ్యానము.

*క. క్రూరోరగదమనుం డను

పేరిటి 1యహితుండికుండు వింధ్యాటవిలో

ఘోర మగునొక్కసర్ప మ

భీరుండై పట్టి యొక్క పెట్టియఁ బెట్టెన్

తే. పెట్టి, దానికి నెరగాఁగఁ బట్టి యొక్క

మూషకము వైచి, పెట్టియ మున్నవోలె

గట్టి డించిన, నురగంబు గఱవరాఁగ

నెలుక బెదరక దానితో నిట్టు లనియె,—

క. “నీ కుషకారము నేనెద ;

నా కభయం బిచ్చి కావు ; నాకార్యంబున్

నీకార్యంబును మే లై

చేయు, నాతోడఁ జెలిమి చేసితి వేనిన్

3

ఆ. వాఁడు పట్టినపుడ వానిచే నైనను

జావ వలయు ; నాకుఁ జావు నిజము ;

చచ్చియున్న నన్నుఁ జూపి, చావనినీకుఁ

జేటన యుండఁదలఁచు టెటుక యగునె?

క. ఏ నధికబలుడ ; నాచే

గానిది యీయెలుకచేతఁ గా నోపెడునే ?

తా నాచెట యేవిధమున

మానుచు ? నిది కల్ల ;” యనుచు మదిఁ దలఁపకుమీ.

క. నాచెప్పినట్లు చేసిన

నీచెట విడు ; నట్లుగాక నిలు పోవక నీ

వే చంపి నన్ను నోరను

వైచికొనిన మానునే భవత్²క్షు త్తెల్ల ?”

క. అనవుడు సురగము సంతస

మున నాఖువుతోడ, “స్వప్నమున నైనను గీ

డొనరింప ; నీవు నాచెలి ;

ననుమానము దక్కి నమ్ము మానందముతో.

వ. కింక-రండనిగ్రహ మె ట్టుడిపెన పుడుపు ;” మనుటయు,

క. “ఏ నొకమంత్రము నీతల

పై నుండి జపించి, జపము వారించి తగం

గా నినుఁ బిలిచెనఁ, గదలక

నీ నయనయుగంబు మూసి నిలు మందాక్ష.”

చ. అని నియమించి దానిశిర

4మంజిక యొక్క కరండనిగ్రహం

బనువుగ్గ ద్రోసి యాఖి వది

యప్పుడ పోగొ ; ససంతరంబు లో

చనమోలు విచ్చి చూచి వది

సంతసముగ్ వగవుం వలిర్ప నా

5కనుమన'దాసు నేగి భుజ

గం బొకబొక్క వసించి, యాత్తలోగ్,

౧౦

క. "ఎలుక కపటమున నాక

స్నులు ప్రామెను ; మ్రొంగ లేక ; 6నో గెరియఁ గటా !

తొలఁగెద ; నిఁ కేటిబ్రదు ?" కని

తలఁచె ; దురాత్తులకు నెందుఁ 7దగవులు గలవే ? ౧౧

—కేయూరబాహు IV.

1 పానులవాడు. 2 అకలి. 3 పెట్టెచెఱ. 4 భయపడక. 5 నందు
ననే. 6 నోరుమండఁగా. 7 భర్తములు.

28. శ్రీ కృష్ణుని దుష్టుకు చేతలు.

వ. గోపికలు యశోదకడకు వచ్చి యిట్లనిరి, -

౧

క. బాలురకుఁ బాలు లే పని

బాలెంతలు మొఱలు వెట్టఁ బకపక నగి, యీ

బాలుం డాలము నేయుచు

నాలకుఁ గ్రేపులను విడిచె నంభోజాక్షి.

౨

క. పడఁత్రీ నీబిడ్డఁడు మా

కడులలో నున్న మంచికాఁగినపా లా

పడుచులకుఁ బోసి, చిక్కిన

కడవలఁ బో నడిచె ; నాజ్ఞ గలదో లేదో?

క. మీపాపఁడు మాగృహముల

నాపోవఁగఁ బాలు ద్రావ నగపడకున్నన్,

గోపించి పిన్న పడుచుల

వాపోవఁగఁ జిమ్ముకొనుచు వచ్చెం దల్లి.

మత్త. పుట్టిపుట్టఁడు, నేఁడు దొంగిలఁ బోయి మాయిలు సొచ్చిత

నుట్టి యందక తోలుఁ బీటలు నొక్కప్రో విడి యెక్కి చే

వెట్టఁ జాలక కుండక్రిం దొక పెద్దతూఁ టొనరించి, మీ

పట్టి మీఁగడ పాలుఁ జేరలఁ బట్టి త్రావె దలోదరి.

క. ఆడం జని వీరలపెరుఁ

గోడక నీసుతుఁడు ద్రావి యొకయించుక తా

గోడలి మూతిం జమిరినఁ,

గోడలు కిమ్ము చ్చనుచు నత్త గొట్టె లతంగీ

క. వారిల్లు సొచ్చి కడవలఁ

దోరం బగునెయ్యి ద్రావి, తుది నాకడవల్

వీరోట నీసుతుం డిడఁ,

వారికి వీరికిని దొడ్డవా దయ్యె సతీ.

క. “వేలుపులపె ! నాకంటెను

వేలుపు మఱి యెవ్వఁ?” డనుచు వికవిక నగి మా

వేలుపులగోడపై నో

హేలావతి, నీతనూజుఁ డెంగిలి చేసెన్.

ఆ నమ్మి నిదుర వోవ నాపట్టి చుంచు మా
 లేగతోడతోడ లేల గట్టి,
 వీధులందుఁ దోలె; వెలది, నీకొమరుండు,
 రాచలిడ్డఁ దైన అవ్వ మేలె?

నాపట్టి పొట్టి నిండఁగఁ
 బైపడి నీపట్టి వెన్న బానెం డిడ, నాఁ
 డూపిరి వెడలదు; వానిం
 జూపెద; నే మైన నీవ చుమ్మి లతాంగీ.

౧౦

నీ కలకంఠి, మావాడ గరితల మెల్ల నీ
 పట్టి రాఁగలఁ డని పాలుపెరుఁగు
 లిండ్లలోపల నిడి యే మెల్లఁ దనశ్రోవఁ ,
 జూచుచో, నెప్పుడు సొచ్చినాఁడో!
 తలుపులముద్రలుఁ దాళంబులును బెట్టి ,
 యున్నచందంబున నున్న వరయ;
 నొకయింటిలో నాడు, నొకయింటిలోఁ బాడు,
 నొకయింటిలో సవ్వ, నొకటఁ దిట్టు,

ఆ. నొకట వెక్కిరించు, నొక్కొకచో మృగ
 పక్షిఘోషణములు పగఁగఁజేయు;
 నిట్లు నేసి వెనుక నెక్కడఁ బోవునో
 కానరాఁడు, రి త్తకడవ బుండు.

౧౧

క. కడు లచ్చి గలిగె నేనిం,
 గుడుతురు, గట్టుదురుగాక, కొడుకుల నగుచున్

బడుగులవాడలపైఁ బడ

విడుతురె రాకాంత లెందు విమలేందుముఖి ?

౧౨

క ఓయమ్మ, నీకుమారుడు

మాయిండ్లను బాలుఁ బెరుఁగు మననీఁ డమ్మా ;

పోయెద మెక్కడి కైనను ;

మాయన్నల సురభులాన మంజులవాణీ.

౧౩

—భాగవతము-దశమస్కంధము.

1 జగడము. 2 తనియఁగా. 3 దొంగ. 4 పిల్లజుట్టు. 5 అశక్తుల.

6 ఆవులు.

29. పవనశాల లీతరుసంవాదము.

తే. “బూరువా, యింతపటపును బొడవుఁ గల్గి

నీవు మృగపక్షీసంశ్రయణీయ మగుచు

నునికిఁ గని ప్రితి నడిగెద ; ననిలుచేతఁ

బడు నొకప్పుడు తరులు, నీపడమి యెట్లు ?

౧

క. “పవనునకును నీకును బాం

ధవము గలదొ ? యతఁడు నిన్ను దయ రక్షింపన్,

సవినయవృత్తిని బ్రదికితొ ?

చెవులకు నిం పెసఁగ నిజము నెప్పుము నాకున్.”

౨

వ. అని హిమవంతభునందుఁ బెద్దకాలంబునుండివరలునొక్క

శాల్మలీమహీజంబును జూచి నార్దమనీంద్రుఁ డడిగెను.

క. అని యడుగ, బూరు విట్లను,—

“అనిలునిబల మస్తదీయ మైనబలముతో

1 నెన గా ; దేర్పడ విను, పదు

నెనిమిది యగునంశమునకు నెనయ దరయగ్గఁ.”

౪

వ. అని పలుకుటయు నమ్మనీంద్రుండు,

౫

అ. “అప్పుచెల్ల ! యిట్టు లనకుము ; కొండలు

లోనుగాగ్గఁ బవనుచే నపాస్త

మహిమము లగు టెఱుఁగునూ ; భూతములచేష్టి

తములు నాయవశగతములు గావె ?

౬

క. అనుటయుఁ బెలుచనియెఱుఁగున,

“ఘనమూలప్రబలశౌఖికామర్జియు న

న్నును దాకిన నతని ప్రభం

జనుఁ డనునామంబునకు నసత్యత వచ్చున్.”

౭

వ. అని గర్వంపుమాట లాడినయాశాల్తలిం జూచి సురముని

ప్రవరుండు,—

౮

చ. “మఱవక యుండు నీబిరుదు

మాటలు ; నీ విటు లంట మారుతుం

డెఱిగెడు నెట్లు ;” నంచు వెన

నేఁగి సమస్తముఁ జెప్ప నాతడే

దైఱఁ జనుదెంచి, “నీవటె క

డిందిమగండవు ? నిన్నుఁ దాకినం

జెఱుతట పేరు ! బూరుగ, న

శించితిగా కిట పల్కు లేటికిన్ ?”

౯

మ. అని కోపంబునఁ బల్కు నప్పవనుతో

నాభూరుహం బింతపె

ల్చిన, “నీ వాఁడెడునంత తక్కువనె? జే

లొ లోకసామాన్యవృ

క్షనికాయంబును నన్ను నొక్కటిగ ని

చ్చం జూచితే” యన్న న

ల్లనిన వొప్పంగ నాసమీరణుఁడు 6 హే

లాస్ఫూరుఁ డై యి ట్లనుక.

౧౦

క. “ఒకనాఁ 7 డజుండు నీనీ

డకు 8 డబ్బా టరుగుదెంచుటయు, నమ్మే లా

త్తకుఁ వ్రేఁగై మన్నించిన

.9 మెక మెకపడ్డి; తిట్లు పలుకుమీ తగ రేపుక.”

౧౧

వ. అని పలికి బలు మొగంబుతోడం బోయిన, నబ్బూరువు దలంకి,

చ. “మనుగడ దప్పునొక్కొ ? ముని

మాటలు గైకొన నైతి; నాబలం

బ్బన నది యెంత ? యుగ్రత మ

హాబలురాకకు నోర్వఁ జాల; నా

తని నొకభంగి గెల్తు;” నని

తాఁ దలఁపోసి హరించె నాకులుం

గొనలును జొంపముల్ నిడుద

కొమ్మలు రే యగుడుక రయంబునక.

గీత

వ. అట్లు తన్నుం దాన విటుచుకొని యున్నంత,

గీత

చ. “ప్రతినకు నీడు గా భయద

భంగిఁ బ్రభంజనఁ దేగుదెంచి యా

తిరుహముం గనుంగొని, “యి

సీ! యిది నాపని నీవ చేసి; తీ

10ధృతి కింక సంతసింపు; మిటు

తేజముఁ బొందుము; నీదుబాంధవ

ప్రతతికి నివ్విధంబునదు

పాయము మే లెడికింపు పెంపుఁక.”

౧౫

వ. అని యుల్లసం బొడి యా¹సదాగతి సనియె; నట్లు శొల్తులి

పవనుచేత భంగంబు నొంది వగం గుందెను.

౧౬.

—శాంతిపర్వము, III.

1 సమానము. 2 పోఁగొట్టఁబడిన. 3 పెద్దజై నకంఠముతో. 4 వాయువు (వ్యూ. వృక్షశాఖాదులను విఱుగఁగొట్టువాఁడు.) 5 పరాక్రమముతో. 6 విలాసాలిశయముతో. 7 బ్రహ్మ. 8 అకస్తాత్మగా. 9 ఉద్ధరినొందిరివి. 10 ధైర్యమునకు. 11 వాయువు.

30 కపిలాఖ్యానము.

సీ. దేవత లాఁకొని దేవతాజ్యేష్ఠునిఁ

గానంగఁ బోవ, నాకమలజన్ముఁ

డమృత మిచ్చిన, ముద మారఁగా ద్రావఁ ద

1త్సరభిత్వసంపద 2సురభి వృత్తె;

నది 3స్థారభేయుల నవని నుత్పాదించె;

నొకయప్పు హిమగిరియుపరితల ము

లంకరించుచు నవి శంక యించుక లేక

యున్నెడ, వానిలో నొకటి లేగ

తే. చన్ను గుడువఁ దదాస్యనిష్యందమాన

మైన 4దుగ్ధ ఫేనము పవమాననిహతిఁ

దూలి దప ముగ్రముగఁ జేయుశూలిమాళిఁ

బడినఁ నద్దేవుఁ డధికకోపంబు గదుర.

క. 5చిచ్ఛఱక న్న దరఁగ వే

విచ్ఛినఁ 6గపిలత్వ మొందె 7విబుధప్రకరం

బచ్చెరు వందుచుఁ గన్గొన

నచ్చేరువసారభేయు లమలచరిత్రా.

క. అవి బిట్టు బెదరఁ, దక్కటి

యవియు నదరె బెదరె ; నిట్టు లగ్గోవులు వా

తె వెసను సోమునిపాలికి ;

నది యంతయుఁ దా నెఱింగి యజుఁ డేతెంచె.

సీ. ఏతెంచి 8నిభృతిమై నీశ్వరచరణాంబు

జములకు నెఱిగి, హస్తములు మొగిచి,

“యమృతసిక్తుఁడ వైతి ; వఖిలేశ, గోవుల

కెంగిలి లే ; దిందుఁ డెట్టు లమృత

మొసఁగు, నట్టుల్ గోవు లొసఁగు దుగ్ధంబులఁ ;

దద్వత్సఃపీతదుగ్ధంబు శుచియ ;

శాన కోపము దక్కి కరుణింపు ;” మని యొక్క

కమనీయవృషభంబుఁ గప్పమిచ్చె ;

తే. శివుడు ప్రియమంది దానిఁ గేతువును వాహా

నంబుగాఁ జేసి, సకలజనంబు నెలమి

వృషభ కేతనుఁ డనియును వృషభ వాహా

నుం డనియుఁ బేర్కొనఁగ నొప్పి యుండు జగతి.

౫--

వ. ఇట్లు ప్రసన్నుం డయి తనచూపునం గపిల లయినగోవులకుం

- దక్కినవర్ణంబులగోవులకంటె నుత్తమత్వంబు గలుగ వరం

బిచ్చి విరించిని నీడ్కొలిపె.

౬

—ఆనుశాసనికపర్వము III.

1 పరిమళాచిశయముచేత. 2 కామధేనువు. 3 ఆవులను. 4 పాల

నురుగు. 5 అగ్నికన్న (మూఁడవకన్న). 6 గోరోజనమువంటి రంగుకలుగుటను.

7 దేవసమూహము. 8 వినయముతో. 9 ప్రావల్యదీన పాలు.

31 శ శ వి జ య ము.

* క. తొల్లి పదిరెండు¹శరదము

లెల్లెడ వఱి పొందె ; సరము లింకెను ; బ్రాణుల్

దల్లడ మందెను ; మనుగడ

కల్లగఁ గన్నట్ట నొక్క కాంతారమునన్.

౧

* క. కరియూథ మొందు తమదా

సర మెండఁగ, కిసీరువట్టు సైచగ భరమై

సరభసరీతిని నెల్లెడ

సరయుచు, దుది నొక్కమడుఁగు నతిహర్షమునన్.

౨

వ. కని యందుఁ జొచ్చిన,

3

నే. అట్టిస్థంభగమనంబునందు నందుఁ

గ్గఱ శశంబులు తత్పాదఘట్టనమున

మ్రంది మృతిఁ బొందుటయుఁ, జింత నొంది శశక
నాయకుండు శిలీముఖనాముఁ డపుడు,

౪

వ. గజంబు లచ్చోటు వాసి చనునుపాయం బూహించి,

౫

అ కదలిపోయి చంద్రకాసారమున కెంతో

చెంత నున్న శైలశిఖర మెక్కి

నిక్కి, “యోగజేద్ర, నీకు సేమమె?” యన్నఁ

దొండ మెత్తి చూచి కొండమీఁదు.

౬

వ. “నీ వెవ్వండవు? ఎచటినుండి నీ వేమికార్యంబున కిట వచ్చి
తివి?” యని యూథపతి యడిగిన నా శశపతి యిట్లనియె. ౭

తే. “ఓషధులఁ బ్రోచి, జీవుల నుద్ధరించు

7 కైరవాప్తునిదూత ; నిక్కడకు నన్ను

నతఁడు పుత్తేర వచ్చితి ; ౮ నవితథముగఁ

బ్రభుని ౯ కార్యార్థ మే నిదె పల్కువాడ.

౮

క. ఈకొలను చంద్రపేక్ష

బ్రాకటముగ మున్ను కలిగె ; బహుశక్తికుల

10 వ్యాకీర్ణతటమహిజ

శ్రీ కన్దాని పొగడుచుం ద్రు సిద్ధులు దీనిన్.

౯

క. ఇందులకున్ గావలెగాఁ

బొందుగ మ మ్మునిచినాఁడు 11 బుధజనకుఁడు మ ;

మిందఱను మట్టి చంపితి ;

రిందునితో వైరపడఁగ నెంతటివారల్ ?

౧౦

క. శశికీ వంశ్యుల మగుటను

శశకము లనఁ బరఁగి ధాత్రి జరియింతుము ; క

ర్కశహృదయులార, మీ కింక

నశ మగునే నిలువ ? ”—ననిన వారణ మనియెన్.

౧౧—

క. “ఈతెఱఁ గెఱుంగక వచ్చితి ;

మీ తెరువున నడవ మింక ; నేఁగెద మిదె ; మీ

రీత పోర్వంగఁ దగు ;” నని

12 మాతంగపుఁ డచట వానె మదగజములతోన్.

౧౨

వ. అనంతరము శశకంబులు చంద్ర కాసారంబున సుఖముండెను.

—పంచతంత్రము, సంధి.

1 సంవత్సరములు. 2 అనాపృష్టి. 3 దప్పి. 4 కుండేళ్లు. 5 సరస్సు. 6 మందుచెట్టులు. 7 చంద్రుఁడు. 8 విజయగా. 9 కార్యరీతిని. 10 మిక్కిలి నిండియున్న తీరవృక్షశోభ. 11 చంద్రుఁడు. 12 గజరాజు.

32 హంస మొఱు.

క. కాంచనపక్షం బగురా

యంచం గనుఁగొని నృపాలుఁ డన్మరాగముతో

“వంచించి పట్టుకొనియెద ;”

నంచుఁ దలఁచె దైవఘటన కనుకూలముగాన్.

౧

వ. ఇట్లు పట్టుకొని దానిబంగరుతెక్కలరూపసంపద కద్భుతం

బంది చూచునలమహారాజున కారాయంచ మనుజభాషల

ని ట్లనియె,

౨

క. “తెక్కలకొనలం గలిగిన

యిక్కొంచన మాసపడియెదే నృప ? నీ కే

యక్కట దీనం దీరెడు

నక్కట ! ¹నీహారకణిక నబ్ధికే బోతె ?

చ ఎఱుగనె నీవు ప్రాంతమున

నింతటనంతట నున్ని ; యింత యే

మఱుపనె ? నిన్ను విశ్వజన

మాన్యుడ వంచును ²శ్వసించి యి

త్తటి సుఖనిద్ర బొందితి వృ

థామతి ; ³నెట్టన యాత్మ నమ్మినం

జెఱుపఁ దలంతురే ఘనులు

చిత్తమునక బగవారి నేనియు ?

ఉ హింసయ నీకు వేడ్క యగు

నేని, గృహశ్రయ మైనయీసరో

హంసముఁ జంప నేల ? కట

వా ⁴తరువాత వసుంధరాధిపా

త్తంస, విజృంభమాణభుజ

దర్పనిరంకుశసోహసక్రియా

⁵మాంసలచిత్తవృత్తు లయి

మత్తిలి యుండునరాతిభూపతుల్ ?

వ ఫలకుసుమమాలమాత్రంబున శరీరగూత్ర నడపుచు,

మునులుంబోలె, సెలెలంబులలోనం దపంబు సేయుచున్నా

రము. మామీఁద దండనీతి ప్రయోగింప నీకుం దగునె ?

యదియుంగాక,

నీ. తల్లి మదేకపుత్రక, పెద్ద, కన్నులు
 గాన విప్పుడు ; మూడుకాళ్లముసలి ;
 యిల్లాలు గడు సాధ్యి, యేమియు నెఱుంగదు,
 పరమపాతివ్రత్యభవ్యచరిత ;
 వెనుక ముందట లేరు నెన రైనచుట్టాలు ;
 కలేవడి యెంతేని జీవనంబు ;
 గానక కన్నసంతానంబు శిశువులు ;
 జీవనస్థితి కేన తానలంబు ;

తే. కృప దలంపంగదయ్య యోశృపవరేణ్య ;
 యభయ మీవయ్య యోతుహినాంశువంశ ;
 కావగదవయ్య యర్థార్థికల్పశాఖ,
 నిగ్రహింపకువయ్య, యోనిషధరాజ.” 2

వ. అని విలాపంబు నేయుచు దృగ్గోళకంబుల వేడికన్నీరు వెడల
 గోలుగోలున నేచ్చినం గృపాళుం డై యాభూపాలుండు
 హస్తపల్లవంబులు వదలి, “రాజహంసంబ, పొమ్ము, సుఖం
 బుండు ;” మని విడిచిపుచ్చెను. ౩

—శృంగారనైషధము. ౧ ఆశ్వా.

1 చిన్నమంచుబొట్టుచేత సముద్రమునకుంబోలె. 2 మిక్కిలి. 3 అవల.
 4 పొగరుగొనిన మనోవృత్తులుగలవారయి. 5 పేదటికము. 6 ఆధారము.
 7 చంద్రవంశమువాఁడా. 8 పండింపకుము.

33 శు కి యు క్తి.

చ. ఒకవైసు గానలో నొకమ

హాన్న తభూజమునందు బాలశా

బకముల 1 నస్ఫటాప్రబల

పక్షములం గలవానిఁ బ్రోచికొం

చొకళుకి యుండు ; నత్తరువు

నొద్దన చిక్కనివెల్లమ్రానియం

దొక 2 ఫణినాయకుండు గర

లోల్బణుఁ డుండును కిగోటరంబుఁగ.

గ

వ. ఇ ట్లుండ నొకనాఁడు బోయ యొకండు తనపిల్లలఁ జంపఁ

జె ట్టెక్కినఁ, జిలుక వెలఁది జాలిమెయి నతనితో ని ట్లనియె, 1

క. “అన్నన్న ! లేవె పక్షులు ?

కన్నులు తెఱవనివి తిన్నఁ గలదే చవి ? వే

శిమన్నిగొన నేల ? విడువఁగ

దన్న ; యకట ! చంపఁ గూడునయ్య శిశువులన్ ?” 3

చ. అనవుడు బోయ యి ట్లను శు

కాంగనతో, “నడలంగ నేల ? నీ

తనయులఁ జంప నేను ; 5 బిసి

తంబులు 6 బ్రాతియె నాకు ? వీనిఁ గై

కొని వెలవెట్టువారికడ

కుం జని యమ్ముదు ; 7 విల్చి వారునున్

బెనుతురుగాని, వీని కొక

పీడ యొనర్పరు ; నమ్ము నెవ్వదిన్.

౪

క. అనవుడు దానికిఁ గీరాం

గన, “సంపంగ నొల్ల వేని, గనకమునైఁ గాం

క్షన పట్టి తేని, విడు నా
తనయుల ; నీ కేను జూపెదను హేమంబున్.

౫

మ. ప్రకటశ్రీయుతుఁ డొక్కఁ డీయడవిలోఁ
బాటచ్చరశ్రేణిబా

ధకు నుల్లంబున నోడి నున్న తనయ
ర్థం బొక్కచో డాచె ; ద
ప్పక యే జూచితి ; నున్న దాపసిఁడి ; చూ
పం జాలుదున్ ; నన్నుఁ బు

త్రకులన్ గాచెద నెల్లనాఁడు నని వం
తం బాపి రక్షింపుమా.”

౬

మ. అనినన్ బెన్నిధి యప్పుడే కనినయ
ట్లానందముం బొంది, “యే
నిను నమ్మించుదు ;” నంచు “శాబకముల
10 న్నిడంబులోఁ బెట్టి, చ

య్యన భూమిజము డిగ్గి బోయ నియతుం
డై యొక్కచో నిల్చి, యు
ర్లను బోనున్ నెస ముట్టి నవ్వుఁ దగుప
ల్కుల్ వల్కె నిర్వంచనన్.

౭

వ. అప్పుడు కీరవనిత, వానితో నిట్లనియె.

౮

క. “నమ్మిక లవి యేమిటికిం ?

గ్రమ్మట వచ్చెద వె నీవు ? ఖగమృగబహుదుః

ఖమ్మలకును నాచూపెడు

సొమ్ములపై జేయి వెట్టి సుఖ వైనతుదిన్.”

F

న. అని పలికి యిదె ర మ్మని తోడ్కొని చని,

౧౦

గీ. 11 పూనుఁగొడియంతభుజగంబు లో నున్న

వెలఁగఁగ్రానివెడఁదతొలట సూపి

“దీనఁ జేయి వెట్టు ; లోన నున్నది సవి

శేషహేమ ;” మనుచుఁ జిలుక చెప్పె.

౧౧

ఉ. చెప్పిన, వెట్టిబోయ 12వల

చే యటు సొన్నుడు, నందుఁ గన్నులన్

నిప్పులు రాలుచున్న మహా

నీయగరోజ్జ్వల భీషణోరగం

13 బుప్పలవాయిఁ దిన్న, విష

ముగ్రత నెక్కుడు, దృష్టిజీకటుల్

గప్పఁగ, నోరఁ బెన్నురువు

గ్రమ్మ, మృతుం డయి కూలె మేదినిన్.

౧౨

—కేయూరబాహు, IV.

1 లెస్సగా పొటమరింపని బలములేని అక్కలుగలవానిని. 2 పాముల
అడవి. 3 చెట్టుతోటలలో. 4 చంపనేల? 5 మాంసములు. 6 అరుదా?
7 కొని. 8 దొంగగుంపుయొక్క. 9 పిల్లల. 10 గూటిలో. 11 ఎద్దులు
అట్టుపైదాలుచు నట్టి కాండిప్రమాణముదైన. 12 కుడిచేయి. 13 పొట్టన
జొట్టన వేళ్ల నడుము.

34 గరుడుని పరాజయము.

క. అంబుధితీరంబునఁ గూ

ర్తంబులు చరియించుచుండుఁ; బ్రతిదినమును వా
సిం బట్టి తనకు నాహా

రంబుగఁ గొనుచుండుఁ బక్షిరా జుగ్రం డై.

వ. ఇట్లుండ నొక్కనాఁడు,—

చ. వననిధినీట నిల్చి ఖగ

వల్లభుతో నొకకూర్తముఖ్యుఁ డి
ట్లనియె, “మదీయబంధునివ

హంబులు దేవరవాతఁ ద్రుంగె; నే
న నిలిచినాఁడ; నిప్పటికి

నాకుఁ దొలంగినఁ బోదు; నీకు నా
కు నొకటి పన్నిదంబు సమ

కూటునె? యోలము మాని చెప్పుమా.”

క. అనుటయు నవ్వచు 1వినతా

తనయుం, “డది యేమి పన్నిదము? సెప్పవయా;”

యనవుడు, “నలుగక చిత్తం

బున నించుక యవధరింపుము, మహావిహగా

మ. 2ఉడువీధికి వెస సీత్ర వాట, జవస

త్వోత్సాహా, యంభోధిలో

గడపం బాటెద; నిన్ను నేను మిగులం

గాఁ జాలిన టైన, నె

న్నఁడు భక్షింపకు మమ్ము ; నోడినటు లై

నం, మాకులం బెల్ల నె

ప్పడు నాహారముగొమ్ము నీవు వినతా

పుత్రా, ఘహాధార్మికా.

౫

వ. ఇవ్విధంబు సేయం దలంపు గలిగెనే నొక్కనాఁ డిచటికి
విజయంచేయుం ;” డనియె. ఖగరా జొడంబడి పోయె ; న
దెల్ల తనచుట్టంబులతోఁ జెప్పి కూర్తవల్లభుఁడు వారలతో
నిట్లనియె,—

౬

క. “ఆమఱి యెడఁ బది పది గా

సాముద్రతటంబునీరఁ జని యుండి, ఖగ

స్వామి పఱవంగ, నాతని

కాముందటివాఁడు చూపునది కిపొడ వచటన్.”

౭

* క. అని యనుకొని పతగాధిపు

ననిపినయెడఁ గూర్తవిభుఁడు నట్టులె యుఱఁ, ద

క్కిన పది మొదలుగ బహుయో

జనములవఱ కంతనంతఁ జక్కఁగ నిలిచెన్.

౮

వ. మఱునాఁడు ⁴సమయప్రకారంబు సనుదెంచి,

౯

క. గరుడుం డవ్వలనిక్కిన

త్వరగతిఁ గూర్తంబుఁ బిలిచి, వారిధిపై నం

బరవీధిఁ బెద్దయును ద

వ్వరుగుచు, నది చిక్క నోపు నని ⁵చీరుటయున్.

౧౦

క. “ఓ యని కలుకుచు ముందటఁ

దోయధిలోఁ గచ్చపంబు పోచిన, మతియున్
వాయుగతిఁ బటచి చీరిన,

నామెడ నగ్రమునఁ గరుత మల్లన నెగనెక.

౧౧

వ. అవ్వధంబుఁ గని యచ్చెరు వొందుచు,

౧౨

క. అం దుండి మగుడఁ బటచుచు

ముందట నెట్లట్ల పలున, ముందట నంతం

తం దోచుచు, నని పిలువదులు

ముందటగాఁ జేసి పక్షిముఖ్యుని గెలిచెక.

౧౩

క. అతఁ డటు జితుఁ డౌటచు ల

జితుఁ డై మీ కెందు నెగ్గు నేయం ; “బ్రచుద

స్థితి నిలువుఁ” డనుచుఁ బోయిన

నతిసంతోషమునఁ గచ్చపావళి యుండెక.

౧౪

—కేరూరబాహు. III.

1 గరుత్తంతుఁడు. 2 అకాశమున. 3 పొడవుసూపునది = పొడసూపు
నది—కనఁబడునది. 4 ఒడంబడికచొప్పున. 5 పిలువఁగా. 6 సంతోషముతో.

35 సిరియాళుని యాత్ర స్మర్యము.

[ఒజ్జయింట విద్య నభ్యసించుచున్న సిరియాళునియొద్దకు
తన్నది చలింపఁజేయుకుతూహలంబున జటాధారి యై జంగమ
రూపంబున పరమశివుం డేగుదెంచెను. అప్పుడు,]

తే. ఆ¹జటాధారి చేరంగ నరుగుదెంచి,

తనకు సాష్టాంగ మెఱిగి తాత్పర్య మెసఁగఁ

గేలుదప్పులు మొగియించి ² కేలన నున్న
చిన్ని ముద్దులసిరియాళ సెట్టి కనియె.

శా. “అన్నా, యీ చిటుతొండనంబి యనుపా
పాత్తుండు మీతండ్రియే ?

యన్ని రాభగ్యుడు జోగి కొక్కరునికొ
³ హాలామదోస్తాదికొ

నిన్నుం జంపి ⁴ మహాపహారముగ వం
డింపంగ నున్నాడు ; సం

పన్న స్నేహముతోడ నీకు నెఱిగిం
పక వచ్చితిం జెచ్చెరక.

క. కడుపునఁ బుట్టినకూరిమి

కొడుకుకొ, సుకుమారమూర్తి, గులపర్థనునికొ,
మెడ గోసి చంపి ⁵ నంజుడుఁ

గుడుపుల జోగులకుఁ బెట్టుకూనులు గలరే ?

తే. దానవుడు గాక వాఁడేతితండ్రి ? చెప్పుమ;

చెక్కు గీటిన వస వల్పు చిటుతవాని

మత్తుఁ డొక్కఁడు మధుపానమత్తుఁ డగుచు

నిన్ను వేడినఁ జంపంగ నిశ్చయించె.

వ. ⁶ “జీవక భద్రాణి పశ్యతి”, యనువేదవచనం బవలంబించి
యొక్కడికేనిం బోయి యీబాసం దప్పించుకొనుట నీకుం
గర్తవ్యంబు.”

చ. అనవుడుచుం గుమూరినెరి

యాళుండు నీనలు మూసికొందు, నో

యనఘచరిత్ర, నీకు నిటు

లానతియూ దగునమ్య? నీకు గా

దని పలుకంగ నాకు యె

మయ్యెనుఁగాక, పరార్థ మై తనూ

ధనము వ్యయింపఁగల్గుటక

దా జననైకఫలం, బెకింగినకా.

౬

తే. ఎటుక చాలనివాఁ డందుమే దధిచి?

నల్పబుద్ధులై ౧ మేఘవాహనుఁడు కిబియు?

ధరఁ “బరోపకారార్థమిదం శరీర”

మనెకునాక్యంబు వికపె, యెయి నెవరేణ్య?

౭

తే. ౧ అద్భుతంబును, గనుమాల మైనదేహ

మనఘ, యచ్యోపకారార్థ మై వ్యయించి,

ప్రవిమలంబు గొల్పాంతరధ్రువము నైన

కీర్తికాయంబు న్నగ్నకొంట కాత్తి రమే?”

౧౦

వ. అనిన జటాధారడంగుప్రకారము నీ య విజులైదేవనంబి

కంటె నధినుండు నొ వ్వునుచు మిలి పోయెను.

౯

—పారవిలాసము, II.

1 శాపక. 2 వ్రక్క. 3 సారాయువుత్తచి పిచ్చియై ద్వివవానికి.

4 గోప్యకానుక. 5 కారణభోజనములను. 6 “బ్రహ్మకాయంధేవ శుభములు

పడయవచ్చు.” 7 శరీరమనుధనము. 8 జీమూతవాహనుఁడు-నాగులరక్షింప

ప్రాణమర్పించినవాఁడు. 9 అనిత్యము.

36 సేతుబంధనము.

*క. రెండవవారాశిపలె

మెం డగుకపిసేన వారినిధితీరమునం

దుండ; స¹కుఁరితమార్గణ

మండితుఁ డగురాముఁ డనియె మర్కటవిభుతో.

క. “మనబల మిది యతిబహుళము ;

వననిధియును దుస్తంబు ; వానరవర, యి

వ్వననిధిఁ గడచునుపాయము

మన కొక్కటి నిశ్చయింపుమా తగుబుద్ధి.”

తే. అని విచారించునెడఁ గొంద అధిపుఁ జూచి

2జడధి బలితఁపుఁదెప్పఁ గడత మనిరి ;

ఘనపుఁ కిగలములు సమకట్టి కడత మనిరి ;

కొంద; అంతయు విని రఘునందనుండు.

సీ. అల్లన నగుచు నిట్లనియె, “మీచెప్పుటల్

దగినయుపాయంబు లగున యయిన

నగ్గణితం బైనయాహరినైన్యముల కెల్లఁ

గలములుఁ దెప్పలు వలయునన్ని

సమకట్టు టరయ సశక్యంబు, శతయోజ

నంబులపర పైనయంబురాశిఁ

గలములఁ దెప్పఁ గడచుచో నిపుకోటి

యెడరునఁ బైఁ బడి పొడువ కున్నె ?

❖ అదియుఁ గాక యల్పు లగుపణిగ్జనముల

యోజ శూరతతికిఁ దేజ మగునె ?

కాన నాదుమతము గా; దివ్యిధంబు నా

మనసునిశ్చయంబు వినుఁడు మీరు.

❧ వ్రతము ధరించి నిష్ఠ నుప

వాసవిధిఁ గొలుతుఁ సముద్రు; నా

కితఁడు ప్రియంబుతోడఁ చెరు

విచ్చుట యంతన కలై నేని మే ;

లితరునిఁగా ననుం దలఁచె

నేని, యమానుషరోషవేషదీ

పితశరవహ్ని నిజ్జలముఁ

బీల్చెదఁ; బ్రేల్చెద నొక్క ప్రేల్చిడిఁ.”

❧ అని చలికి దశరథసూనుండు దాసును చమ్ముండును నుపవ

సించి దర్భశయసు లై జలధీంధ్రు నుపాసించుచున్నంత

సముద్రుండు పొడసూపి తన్నిశ్చయం బెఱింగి యిట్లనియె

నీ “జననాథ, నీకార్యమునకు నే విఘ్నంబు

గావింప నోడుదు నేవిధమున;

వినుము నావాక్యంబు: జను లెల్ల నెఱుంగ నే

కిత్తరి చెప్ప విత్తు నేని యింక

నిల వెల్లవాఁడును విలసితదివ్యాస్త్ర

బలమున సాధింపఁ దలఁచు నన్ను ;

మీయందుఁ గపివీరుఁ డాయతమతి విశ్వ

కర్త సూనుఁడు శిల్పకర్త విదుఁడు

—అ. నలుఁడు నాఁగ నొకఁడు గలఁడు ; వాఁడొలసి నా

యందుఁ దరులు గిరులు నొంద వైవ,

నని ధరింతు నేను దివిరి; నీ నది నేతు

పుగఁ గడంక నరిగి పగఱ గెలుము.”

2

న. అని యతని నొడంబఱిచి సముద్రండునుటయు, దదుపదిష్ట

సూర్యంబున నలుఁడు శత యోజనాయామంబును దశ యో

జనఃస్తాంబును గా నతదృఢం బగు నేతుబంధనంబు నిర్మిం

చెను. సాగరోద్ధ్రుణం బాచరించి కపి నావాంబు త్రుకూ

టంబు నధివసించెను.

౩

—శరణ్యపర్వము, VII.

1 మొక్క వోనిబాణముల నలంకృతుడైనట్టి. 2 సముద్రమును.
3 ఓడలు; 4 చిటికెలూ.

37. కర్ణుని దానప్రాభవము.

సీ. వనమున సప్పాండుతనయు లుగడఁగ నందు

వరుసఁబంద్రెండగువత్సరంబు

కిడకట నిండుఁడు గడఁగి పాండవహిత

కారియై కర్ణునికవచకుండ

లములు మాయాప్రయోగమున హరింపంగఁ

దలఁచిన, నాతనితలఁ పెఱింగి

బలజాఘ్నఁ డొకనాఁడు నెలయ కాధేయున

కది యెల్ల నెఱిఁగింతు నని తలంచి

ఆ. లోకనుతుండు బ్రాహ్మణాకార మొప్పంగ

నతనియున్న కడకు నరుగు దెంచి

యేకతంబ యున్న యాకష్టవకుఁ దెల్పె ;

నతఁడు సూక్ష్మం దెలిచి యనియె నిట్లు.

ఉ. “భూసురకోటి వేండువంగుఁ,

బోడిగఁ బ్రాణము బైస¹సిగి నా

బాస ; దినేశ, లోకమునఁ

²బ్రహ్మకు మంత్రము : కట్టు గావునక,

³వాసవుడవట్టె నన్నుడుగ

నన్నుఁ ద్రోవయిడి ! నాకు నొక్క⁴ప్రా

తే సురలోకచందిత, విడి

దిం గరచంబును గుండలంబునక ?

క. జగముల స్థలము నింపెన

పొగవేత గడు వెలెత నేసి, పొల్లయొడలి వై

తగవే బ్రహ్మత విడు

దిగవిడువంగ నేడు నానుఁ, క్రిభువనదీపా ?

మ. మతిఁ గుంతిసుతపక్షపాతి యగుచక

మాయాస్వరూపంబుతో

జితదైత్యుండు శతక్రతుండు ననుభి

క్షింపంగ నేతెంచున

ట్టితెలుఁ డైనఁ, దదీయకర్తియ చుమీ

డిందుం ; క్రిలోకీసము

న్నత మై యొప్పు చుదీయకీర్తి ; యిది సూ,
నాపుణ్య మెబ్బంగులన్.

ఆ. కీర్తి విడువఁ జాలఁ ; గీర్తితో మెలఁగంగఁ
జాపు వచ్చెనేని, జత్తుఁ గాని ;
జగములోన నెల్ల 'సడికంటె జాపు మే'
లనఁగఁ బరఁగుమాట యనఘ, వినవె ?

ఉ. 'కీర్తియ యిచ్చుఁ బుణ్యగతిఁ ;
గీర్తియ తల్లియఁ బోలె బ్రోచు ; స
త్కీర్తియ యాయువున్ సిరియఁ ;
గీర్తివిహీనుడ చూ శవంబు ; దు
ష్కీర్తను నెల్లచేటులును
'గిట్టి పొరించు' ననందె తొల్లి భ
క్తార్తిహారుండు నాఁ బరగు
నంబుజసూతి జగద్ధితంబుగన్.

నీ. బిప్రలు గడు నర్థి వేడినఁ గడిమితోఁ
బొచ్చెంబుసేయక యిచ్చు టొకటి ;
బలితంపుఁబగతురఁ బరిమార్పు టొక్కటి ;
దండి యై యని జచ్చు టొండె నొకటి ;
శరణాగతుని నెట్టిశత్రుని నైనను
గరుణించి చంపక గాచు టొకటి ;
భామినీద్విజవృద్ధబాలాతురుల కైన
యాపదఁ జెచ్చురఁ బాపు టొకటి ;

ఆ. యనఁకు, యివి వ్రతంబు లై చెల్లు నాకు నిం
దొకటి దప్పె నేని వికలకీర్తి
నగుదుఁ గాన, యిత్తు నఖిలభావముల నా
ఖిడలునకుఁ గనచకుండలములు.”

2

—ఆరణ్యపర్వము. VII.

1 ఇచ్చుట. 2 ప్రసిద్ధము. 3 ఇంద్రుఁడు. 4 అధికమా? 5 వ్యర్థ
మైన. 6 అపకీర్తి. 7 సమీపించి.

38 విక్రమార్కునౌదార్యము.

నీ. ఉత్తమశ్లోకుఁడౌనుజ్జయినీరాజు
విక్రమార్కుఁడు చానవీరతలకుఁ
డశ్వమేధాధికయజ్ఞదీక్షావిధి
గైకొని చేయుచో నానవిభుఁడు
గరుడగంధర్వయక్షవ్రాతములతోడ
నరుదెంచి తోడ్పడి యాదరింప,
సుగల సందఱఁ జూచి ధరణీశుఁ డందులొ
రత్నాకరుం డటురామి యెఱిగి

ఆ. యతనిఁ దోడ్పితేర హితుఁ బురోహితు నంపెఁ
బ్రియము గూర్చి మైత్రి నయము మెఱయ :
విప్రవర్యుఁ డపుడు క్షీప్రయానంబున
దారి నడచి జలధిదరికిఁ జేరె.

౧

మ. అన్నరాగోక్తిఁ బురోహితుండు నిజరా
జాజ్ఞావిధిక్, “వారిధి,

నిను నేఁ బిల్చితి ; రమ్ము యజ్ఞమునకున్.

నీ విప్పు,” డంచున్ ఘన

ధ్వనిగాఁ జెప్పినయంత, నర్జువుఁడు ది

వ్యంబై నరూపంబునన్

దనరత్నంబులు నాల్గు దెచ్చి యనెఁ బొం

త న్నిల్చి యానిప్రుత్తో.

వ. “ఓభూసురవర్మా, మీతేనియజ్ఞశోభనంబునకుఁ గట్టు
బుగా నిద్దివ్యరత్నంబు లిమ్ము. కోరనయంత నిది సైన్యసంపా
దకం బగు; నిది బహుధనప్రచం బగు; నిది మృగువస్త్ర
రత్నాభరణదానకంబగు; నిది సుసాన్నప్రతిపాదకం బగు;
నని వేర్వేఱఁ దెలియఁజెప్పి యిచ్చి వీడ్కొల్పిన, నవ్విప్రుఁ
డును తస్యహిమాకర్ణనపూర్వకంబుగా నారత్నంబుల రాజు
కర్పించెను. విక్రమాంకుం డంత నాభూసురనితో, 3

క. “నీ కిందు వలచినట్టిది

గైకొనుమా;” యన్న నాతఁ డతిసంభ్రముడై

“నాకాంతను నాకొడుకును

నాకోడలి నడిగివచ్చి నరకతి, కొనెనన్.” 4

వ అని యింటికేగి యావద్వృత్తాంతము చెప్పి యాలో
చించుచు. 5

—నీ. “సైన్యంబు గల్గిన జగమెల్లఁ జేసెడు;

గాన నిది యా;” నని కొడుకు పల్కె; 6

తగ ధన మూల మిదం జగ త్తమమాట

తగు నిది గౌన “నని తండ్రి వల్కె;

“నిష్టాన్నములు మదిఁ దుష్టిగాఁ గుడుతుము ;

మే లిది గౌను ;” మని యాలు చెప్పె ;

“భూషణాంబరముల భోగార్థ మిది గొంట

మెర వ;”ని కోడలు విన్నవించె ;

గీ. నిట్లు వేటువేటు నిచ్చలు నమలోన

జగడమైన, నతఁడు మగిడివచ్చి

యింటివారకలహ మొకఁగించి, “వీనిలో

నీవ యొకటి యిష్టు, దేన,” య నుండు. ౬

క. “ఈనలుపుర కిం దొక్కటి

యినేల ? తలంపుకొలది నిట మీజగడం

బే నుడిపెద” నని యుడయం

డానాలుగుమాసికములు నాతని కిచ్చెన్” ౭

—సింహాసనద్వాత్రింశతిక. II.

39 నృ గ క థ.

నీ. ఉత్తమబ్రాహ్మణుం డొకనిక నొక్కనాఁ

డొకగోవు నిచ్చితి; నుల్ల మలర

నతఁడును గొనిపోయె ; నది మేత కర్థి మా

కదుపులలోపలఁ గలసి వచ్చె;

గోవులు నుతియును గోపాలకులు దాన

విధికి నై తెచ్చుచో, విధివశమున

వానిలో నదియును వచ్చిన నెఱుంగక

దానంబు చేసితి ; దాని మున్ను

ఆ. గొనినయతఁడు 1దడవి కని, “యిది నాదుగో”

వనియె ; బిదపఁ గొనినయతఁడు పెనఁగి,

“నాకు నృపతి యొసఁగె” 2నా, నిద్దటకును వా

దైన, నన్నుఁ గాన నరుగుదెంచి

వ. తమ తెఱఁ గెఱింగించి,

క. “ఇచ్చినవారల కొనఁగా

వచ్చిన, నడ్డంబు గలదె, వసుధాధిప!” యం

చిచ్చుఁ గడు నొచ్చి పలికిరి

వెచ్చనినిట్టూర్పు ఁడర విప్రు లిరువురున్.

ఉ. దానికి నేను జిత్తమునఁ

దాపము నొందుచు, మున్ను గొన్న య
హ్మానితవిప్రు వేడికొని,

“మంచివి గోవులు నీకు నూలు, వే
యైనను నిచ్చెదన్; విడువ

వయ్య మహీసురవర్య, నెమ్మి న

ద్దేనువు ;” నన్న, నాస్యమున

దీనత దోషఁగ నాతఁ డిట్లనున్.

తే. “పాలు గడుఁ బెక్కు; దాని కిసభాము లెస్స ;

పెయ్య కర్తిలి గలదు; మట్టియసుతుండు

పాల కేడ్చినయపుడ చ న్నట్ట నిచ్చు
నేదిప్రా ధైవ ; నట్టిగో వెందు గలదు ?

క. శ్రీవోలే నింటిలో నా

గో వుండఁగఁ జూతుఁగాని, గోటిమొదవులుం
గావు సరి దాని ;” కని భూ

దేవుఁడు వోవుటయు నేను దీనత దోఁచు.

చ. “కనకము ధేనువుల్ మణిని

కాయము లిచ్చెన ; నేమి యైనఁ ద

క్కును మది కిష్ట మైనయది,

గోరుము గోవున ;” కంచు జేరి త

క్కినధరణీసుఁర్వనకుఁ

గీడ్పడి యెమ్మెయి వేడికొన్న, “నేఁ

గొన భవదీయ రాజ్యమును ;

గుత్తితవృత్తికి నియ్యకొందునే ?

తే. అనియెఁగాని, నానూటఁ గైకొనఁడ యాతఁ ;

డట్టియెడఁ 5 గాలవశగతి యూవహిల్లి

*జమునిపంపునఁ 6గృకలాసజన్మ మొంది

వసుధనీరీతిఁ బడియున్న వాఁడఁ జిరము.

తే. దేవ, నీదగు కారుణ్యదృష్టి యశ్శృత

పూరమునుబోలె నామీఁదఁ బొలయుటయును,

దీనదశ వాసె ; భవదనుజ్ఞానిరూఢి

నేను జనియెద 7సంచితస్థానమునకు.”

వ. అని నృగుండు వాసుదేవుడు సనినయప్రణామం బొనరించి
విమానంబున నుత్తమలోకమునకుఁ బోయెను. ౧౦

—శాంతిపర్వము.

1 పరామర్శించి చూచి. 2 అనిపలుకఁగా. 3 స్వభావము. 4 తగ్గి-
నప్రభావముతో. 5 మృతి. 6 ఊసరజెల్లి. 7 అర్జునునిన్ను పదవికి.

40. పర్వతనారదోపాఖ్యానము.

సీ. నారదుండును వానినర్తిలిచెలియలి
కొడుకు పర్వతుండును గూడి వసుధఁ
ద్రిష్టురువేడుక దివినుండి యొక్కటఁ
జనుదెంచి, తమలోన 1సమయ మధిక
నిష్ఠమైఁ జేసిరి, “నిజచిత్తవృత్తు లొం
డొరుల్లకుఁ దాఁపక యుండువార ;
మటుగాక దాప, శాపార్హత వాటిల్లఁ
గలయది ;” యని ; యిట్లు కలనుఁబలికి

తే. యుచితవర్తనమున నుండి, యొక్కనాఁడు
సృంజయునిఁ గాంచి, యతఁడు విశిష్టభక్తి
సర్వనము చేయఁగను, “భవదాలయమున
ననఘ, పసియింతుమే కొన్నిదినము?” అనిరి. ౧

వ. అందులకు నాపృథ్వీపతి ప్రియంబంది సుకుమారి యను నిజ
నందనను దత్పరిచర్యార్థంబు నియోగించెను. నారదుండు
దానిపై ని మనసు చిక్కి కృశించుచుఁ దనతోడం జెచ్చి సిగ్గు
పడుచుండుటం గాంచి పర్వతుండు,

ఆ. “రాచకూతుమీఁదఁ రాగంబు పుట్టుట
నాకుఁ జెప్పవైతి ; నీకు శాప
మిత్తు ; నమ్మగాఁగి నీవు చేపట్టిన
యంత వానరాసుర్మఁ డగు ;” మనవుడు.

3.

వ. నారదుండును “నీకు నాకలోకంబునకుఁ జనుట లేకుండెడు”
మని ప్రతిశాపం బిచ్చెను. అంతఁ బర్వతుం డచ్చోటు వాసి
యధేచ్ఛం జనియె.

౪

శా. శాపప్రాప్తికి నోర్చి తా నడిగె నా
చంద్రాస్య నన్నారదుం ;

డాపృథ్వీపతే యీఁ, బ్రియంబున వివా
హం బయ్యె ; నామాత్రలో

నాపూజ్యర్షయు 2 వానరాసనతఁ బొ
ల్పారంగ, నక్కాంత త

ద్రూపప్రాప్తి విరక్త గాక, తగఁ బ్రి
తుం జేయుచుండెం బతికె.

౫

*నీ. అటు లాపత్రుత ముర్పించుచుండ నా
రదుం డొక్కదివస మరణ్యమునకు
నేదేనియం బని కేగినఁగొడ, నందుఁ
బర్వతుం, డగపడి భక్తి నెరఁచె ;
నొండొరుశాపంబుఁ లొనరంగ నిరువురు
మరలించి రాజమందిరము చేర

నరుగఁగా, నారదు నారాజపుత్రీక

పరపూరుషుం డని నాసి వనఁగ

ఆ. నగుచుఁ బర్వతుండు, “నాతి నీపతి యగు

విశ్వసింపు;” మని సవిస్తరముగ

శాపములును ¹మోక్షసంవిధానములును

జెప్పి తేర్చి దానిచిత్తవృత్తి.

వ. ఇట్లు నారదుండును బర్వతుండును బరస్పర ప్రేమకారులై

యుల్లసిల్లిరి.

—శాంతిపర్వము. I.

1 ఒడంబడిక. 2 క్రాంతిమొగముకలుగుటచే. 3 శాపవిమోచన ప్రకారములు.

41 అ వి వే క చె లి మి.

క. కాననమం దొకబహుఫల

సూనక మగుప్రాచ నొక్కసూచీముఖ మ

న్వాసరమును దమలోపల

నూనిననెయ్యమున నుండ, నొకనాటినిశ్శక్.

క. మీ న్నెల్ల నీలమేఘ

చ్ఛన్నం బై యొక్కవాన సాంద్రజలం బై

మున్ను గురిసి, తుద నీదయ

సన్న పుఞ్జనుకులును విసినచరబాధలు గో.

వ. ఎడతెగక యున్న సమయంబున హనరంబు చెలి యగు నగ్గి

జిగాఁ డొకనాడు.

చ. మిడుగుఱుఱుఱుఱుఱుఱుఱు తగు

మృత్తికపాదున నంటు జేసి యె

క్కెడ నతిలోన నీడ్డ నది

యిన్ద్రులఁ బ్రత్యక్షుదీపరేఖ గాఁ,

దడియనిగూఁటిలోనఁ బ్రయ

హారముఁ బానుచు నుండి, నీతునం

1 గొడుగురువోయి యున్నసము

గ్రోతఁ గనుంగొని చాలఁ గుందుచున్.

౪

వ. గూఁటిపాకటికిం జను దెంచి, యతనితోడ,

౫

క. “వడఁకెరుగదయ్య; వానకు

2 సునుకున లే జరయ్య; రాత్రి యుగమునుగా కె

న్నంబు 3 వేకున ? యెవ్విధమున

నుడుగున్ నీబాధ ! యెట్టు లూరక నిలుతున్ ?

౬

క. “ఎడ లేదు నిన్ను న వ్త్తనఁ;

గడు సన్నము నాగృహంబు; కపివర, పెక్కా

డెడి చేమి ? యిట్టిపుట్టువు

వడసినపుడె కాదె నాదు పౌరుష మడఁగెన్?

౭

వ. అని తగుమాట లాడి పెద్దయు వగచి మఱియు నప్పక్షి యి

ట్లనియె,—

౮

గీ. “కాల్లఁ జేతఁ బేద కావు; నీయట్టివాఁ

డకట ! యుండఁ దగినయాలయంబు

మున్ను చేసికొననిమోసాన, నీపాట్లు
పడఁగవలసె నిపుడం నడికిరేయి.”

క. అని పక్షి హితము చెప్పిన
విని ⁴వెంగలి యైనక్రొత్తి, “వీఁ డిరవున నా
లును దాను నుండి, న న్నొక
పినుఁగుంఁగాఁ దలఁచి గాదె ప్రేలం దొడఁగె?”

క. “తనయింట దివియ యుండఁగ,
నను ⁶గాయు మనండు; నెగడి నాతోఁ గొఱమా
లిన మాటల విసు వింతయూఁ
గొనకుండఁగ నాడె! నిట్టికుటిలుఁడు కలఁడే !

చ. “తనకటె యిల్లు గల్గెనట!

తా దొర, నా కటె యిల్లు లేదు! న
న్నునఁ గడుఁ గ్రొవ్వె నీపులుఁగు;
పుచ్చెద దీన్నిమనం ;” బటంచుఁ బె
ళ్లనఁ దరుశాఖ విర్చి కపి
యచ్చటిచేరువ ⁷పల్వలోదకం
బునఁ బడ వైచె, నంత వెఱ

పుట్టి ఖగాంగన కూయుచుండఁగన్.

వ. అప్పుడు,

క. తడిసిన⁸యెఱకలు, నీళ్లం

బడి బెగడినమనసుఁ గలుగు ప్రాణేశ్వరి న

యెడ నుండి పోయి, రెండువేలకి

యెడకుం గొని యేగి పట్టె యిష్టంల నుండెన్.

౧౪

—శేయూరబాహు. III.

1 (చరిత్ర) పెరిగిపోయినది. 2 విమలమర. 3 తెల్లవాలునా?

4 మూడువేల. 5 అధిగ. 6 చలిగాఁచుకొప్పునఁడు. 7 నీళ్లుగల చిన్న
పల్లము. 8 తెక్కలు.

42 సత్యభామ యానము.

[పారిజాతనుసుచముసు కృష్ణునకు నారదుఁడు కానుక
పెట్టుటయు, సతఁడు దానిని మక్తతోచేచికి వసననమిచ్చుటయు,
దేవముని సత్యభామకు చిన్నజేరి మక్తతోని గొండాడుటయుఁ
జలికల్గె చెప్పఁగా మని, సత్యభామ దుఃఖించుట,—]

భా. “ఏమేమీ 1 కలహారముం డచక్క

యే తెంచి యిట్లాడెనా ?

యూహులు లేవి యెన్ని తా వినియెనా

యూహోపకావల్లభుం ?

డేమే కూడను మక్తతోసతయు ? నీ

పిం కేటకిం దాచెదే !

నీమోమోటులు మాని నీరజముభి,

నిక్కం బెఱింగింపవే.

౧

చ. అతులమహానుభావ మని

యవ్వారి దా నొకపెద్ద నేసి య

చ్యుతునకు నిచ్చకం బొదవ

²సూడిద యిచ్చిన నిచ్చె గాక తా

నతఁడు ప్రియంబు గల్లునెడ

కర్పణసేసినఁ జేసెఁ గాక : యాం

శిశుతకరివేలుపుందపసి

మమ్ముఁ దలంపఁగ నేల యచ్చటన్ ?

క. పలుదెఱఁగుముల్ల మాటలు

‘కలహమె కల్యాణ’ మని జగంబులచెంట

నైలఁగెడుమానికి సహజము ;

వల దని వారింప వలదె వల్లభుఁ డతనిన్ ?

క. ముని యేమి నేయు ? రుక్మిణి

గొన నేర మదేమి ? ధూర్తగోపాలుఁడు నే

సినచెయిద మేమి చెప్పుదు ?

మన మెరియెదె ప్రాణ మైనమగఁ డిట్లయినన్ ?

ఉ. ఇన్ని దినంబులు న్నవతు

లిందఱలోఁ గడు గారవంబునన్

గన్నియ, నన్ను వల్లభుఁడు

గన్నులఁ గప్పుకొసంగ నుండి, యా

వన్నెయు వాసియుం దఱిఁగి,

వారు ననుం దల లెత్తి చూడఁగా

సన్నలఁ జాయలం బలుక

పైఁతునె! ప్రాణము లెంతటి పాశా!

ఉ. నామొగమొట్టకై వలని

నాటకము ల్లుటియించి, రుక్మిణి

కామినిమీఁదటం గలుగు

నౌరవముం గృహముం ప్రియంబుం దా
నేమియుం గాననీక, యిటు

నిన్నిదికంబులు నన్నుం దేల్పు ; నో
తామరసాక్షి, కున్నవల దా

గమనదానవభేదస్పృత్యముల ?

౬

క. పూనుకొని మేలుగీర్చును

లో నయి విహరించునాది లోక మెఱుంగవో !

యా నరకాసురదగుచున్నది

దా నెఱుంగఁదో ! భోజకస్య తా నెఱుంగ వాకో !

౭

క. కలకాల మొక్కగతి, బూ

సలలో దారంబుపూడ్కి, పతమసిలోనన్

మెలఁగెడుపురుషులు గలుగుట

దొలుజన్మమనోముఖలము తోయిజనేత్రా.

౮

సీ కలలోన నైన నవల్లల నైన నామాట

జనదాట వెఱుచు నో చంద్రవదన,

ఏపదార్థంబు నాగుచుటఁ బట్టికమున్న

యెవ్వారి కొనఁగఁ దోయిగురుబోఁడి,

చెలులు నానో నేమి చెప్పుదురో న్నని

అదంబు ల్లిచ్చు కోవందిలాక్షి,

ఏదేదేమియు నాతోడిదంతులకు రా

పలుకెడు జాలఁ దోహెచ్చు తాంగి,

తే. యరమరలు లేనికూరిమి ననగివెనగి
కొదలు దీఱనికోర్కులఁ గూడిమాడి,
కపట మెఱుంగనిమమతలఁ గలసిమెలసి
యున్న పిఠుఁ డిట్లు నేయునే యోలతాంగి ?

క. పతి ప్రాణసన్మశబంధువు ;
పతి దైవం ; 7 బేడుగడఁచుఁ బతి సతులకు ; న.
ప్పతియ కడు మేర దప్పిన,
గతి కులకాంతలకు వేటు గలదే ? సెప్పమా ! ౧౦

క. ధనమిచ్చి పుచ్చుకొన్నను
మనమున నోర్వంగ వచ్చు ; మగఁ డింతులకు
జన విచ్చి పుచ్చుకొన్నను
మన వచ్చునె ? యింక నేటిమాటలు ? సెప్పమా." ౧౧

క. అని వగలఁ బొగులుచు
జనిరితామర్ష మునఁ గోపసదనంబునకు
జనియె లలితాంగి, 1 హరిచం
దనకోటరమునకు నాగతరుణియుఁ బోలెన్. ౧౨

—పాలిజాతాపహరణము. I.

1 నారదుఁడు. 2 కాసుక. 3 మాయలమారి దివ్యముని 4 దహిం
కుదా ? 5 ఇచ్చు లేకయునున్నట్లునటియించి. 6 ముఠాసురునిసంహరించివాఁ
డైన) శ్రీకృష్ణుని. 7 రక్షకము. 8 కోకముచే. 9 మంచిగలదవుఁడెట్లు తొఱ
లానికి.

43 పారిజాతానహరణము.

- క. హరి యపుడు సారిజానా
హరణోద్యోగమున నంద నారామము ని
ర్భరగతిఁ బొచ్చె నిహగఁగ
వరివృక్షములు నెక్కఁ బుష్కళభామముల దానుకొ.
- వ. అంత శ్రీకృష్ణుడు రథమునఁ బారిజాతమును బెకల్చి
హరింపఁగా సచ్చటి ననపాలు రండులు నడ్డపడి యి
ట్లనిరి,—
- చ. “తగునె యడిక్రమ, యిటు
గౌర్వము నీ కొనరించి, 2యూమరు
న్నగము హరించి నందను జ
నకా? విపిణాగ్రణి దీని నిచ్చె 4. బ
క్కుగ నిజ కాంత; కావసుచు
కోమల మాజ్ఞ భయంబు నొందుఁ దే
టిగములు దీనిచెంగట న
టింపను, నిందులతావి గ్రోలఁగల్గె.”
- ఉ. నా విసి పుష్కళభామ నన
నంబున లేనగ వంతురంప, నే
మే వచియింకఁ బూనుహృద
యశ్వమేసిం గఁ సంజ్ఞ మొన్నీ, చ
క్రేవల జాటుకొంగు నవ
రించుచు, వీడినకొప్పుఁ బల్కలుం

జే వెడ దోపుచుం బలికె

5 జెందొవచూపులు క్రేళ్లు దాటుగకో,—

నీ “వినుడు సురేశ్వరువనపాలకులు—వార్ధి

బొడమిరయిదివ్యభూయహమున

6 కింద్రాణి యేవ్వతే? యింద్రుండు నెవ్వడు?

తోడియిందిరను గొస్తుభము నెవ్వఁ

డధిపుఁ డై ధరియించె, నతఁడె చేకొనుఁ గాక,

7 తెక తేర యిది యేని యొకరిసొమ్మె?

యిదె నాభుఁభునిచే నీవదాన్యకంఠు

నొడియించుకొని యేగుచున్నదానఁ;

తే బలుకు లేటికె? దా వీరపత్ని యేని

మీశచీదేవి తనదుప్రాణేశుఁ డైన

మఘపు నిటఁ బంపి సత్యభామావిధేయు

వలన మరలంగఁ గొనుటెపో వాసితనము.”

క. అనిలకినగర్వోక్తులు

విని వనపాలకులు చాల విస్మితు లగుచుం

జని చెప్పి రంతయును దా

రనిమిషపతికిం బులోమజాన్వీతుననక.

—పారిజాతాపహరణము, ౪ అశ్వా.

1 గర్వత్రంతువిషయ. 2 దేవవృక్షమును. 3 ఇంద్రుఁడు. 4 అన్యథవ యోగ్యమగునట్లుగా. 5 ఎట్టకలువలవంటి భావముచే జేవరించిన చూపులు అవనపాలకులపై దూకుచుండఁగా. 6 ఇంద్రునిభార్య—శచీదేవి. 7 బొత్తిగా సుంబంధము జేసిది. 8 ఈవిష్ణును (పారిజాతము). 9 శచీదేవితోనున్నచానికి.

44 స్వార్థవకుల సున్దరము.

సీ. 1 గాం గేయము డి స్థము 2 గాంతేయపూర్వజా

సేకు, — వివేక స్థానమున నొక్క

బాలుండు వృథాఁడై న జంతులు ప్రేతభూ

మీరే గొనిపోయి యమేయశోక

వివేకాత్ములై వివిధవిధముగా, గ్రహించె

కీటి నచ్చి, “మూర లెక్కడ భయంబు

3 వక్కీ యుచ్చుచు నుండఁ దగ ; దిదే ప్రకృతము

ప్రకృత, రాజునులను భూతములు బి

తే. శాచములు న్రచ్చి తన నిపు ; డేచి నచ్చు

జననదురణముల వింతలే ? నన్న శిశువు

తోన యంతయు జనుటకు బూని యుండు

వారలే ? పొండు పీనుంగు వైచి వేగ.

0

క. తెగిపోయినవా రేడ్చిన

మగుడుదురే ? వెట్టులార, మానుండు ; మీరుం

దెగుదురు “దడసిన ;” నావుండు,

నగు నట్టివో కర్మ మనుచు నంపలు భీతిక,

9

వ. శవంబు పెడిచి పోవం జూచిన, నొక్కనక్క బొక్కలోనుండి

వెడలి వారలతోడ,

3

సీ. “గ్రహముల కేలే కడు భీతి బొందితి ;

రక్కటా ! బాలుని నబ్బనదను

నిటు వైచి పోవఁ గా ల్లేట్లాడె? నేడ్వొండు

శోకంబు వోవ నిచ్చోటఁ గొంత

ప్రా ; ద్దంతలో విధి క్రూరండు గానున్నఁ

బ్రాణంబు గ్రష్టులు రాక గల్గు

నో, యెటుంగుమరె? యిచుండు నస్తాస్తికిఁ

జేరఁడు ; వెలుకక మీగు నిలువు ;”

తే. డనిన, వాసును మనమున నాస వుట్టి

మగిడివచ్చిన గ్రద్ద, “యిష్టందబుద్ధి

యైననక్క-నూటలు విన నగునె? వికృత

మయ్యెఁ బీనుంగు ; పచ్చునే యసువు లింక ?.

౪

క. కడుఁబెట్టిదుండు కాలుఁడు

మిడుక రిమిడుక నచహరించు ; మీ రీయాసలో

విడువుఁడు ; బాలునికి సుగతఁ

బడయుఁడు దానాదు లైనబహుధర్మములకా.”

౫

వ. అని పలికిన, నాగ్మధ్రంబునచనంబు గాఁజేరించి యజ్జంబుకంబు

వారల నుద్దేశించి,

౬

క. “క్రూరంబు గృధ్ర ; మిట్టికు

మూరకునిం జూచి జూచి మసలక, పోవకా

మీ రెట్లోర్చెదరో? క

న్నీ రిటు ననుబోటులకును నిలువ కొలికెడుకా.

౭

క. దయమూలి పోవ నేటికి ?

బ్రయత్నమునఁ బోదువ దై నబలమును మీకుం

బ్రియ మెసంగఁ బ్రదుకు, బ్రదుకొ ;

డయినను మనో పోవరాదె ?” యని చెప్పుటయున్.

౮

౪ గ్రద్ద యిట్లనియె,—

౯

౫ “ఏను బుట్టి వేయు నిన్నూలు మున్నూలు ;

గలవు వత్సరములు ; గాన నెందు

బాలు యశావంత్యుఁ డ్రాఘవి వృద్ధునిఁ

జచ్చిపోయి మగిడినచ్చువాని.”

౧౦

నీ. అనవుడు నెగవెక్కి, యాబిట్ల వైచి పో

యెడువారలకు నడ్డువడుచు నక్క,

“వినుఁడు, రాఘవ్రుఁడు నేర్పున బ్రదికింపడే

మృతుఁ డైనభూసురసుతుని మగుడ ?

సృంజయుకొడును సచ్చిన, నారదుఁడుప్రభా

వంబునఁ గ్రనట నానిఁ దేడె ?

యట్టుల యొకసిద్ధుఁ డగుచుండు మీయేడ్పు

లాలించి దయ బాలు నసువు లొసఁగె

౬. నేని మేలకాదె యిది ! యేల పోయెద ;”

రనిన, వారు మగిడి యరుగుదెంచి

శిశువుచుట్టుఁ జేరి వెట్లెత్తిరి

నననిపనవి ; యంత నిరుడని గ్రుంకె.

౧౧

*౬. ట్రాద్ద గ్రుంకులోన గ్రద్దయు, మాపటి

వేళ యైన నక్క వేడ్కు మిగిలి

తాన తాన శవము వక్కక తినఁ గోరి
సుద్దు లిటులు పల్కెఁ జోద్యముగను.

౧౨

—కాంతిపర్వము. III.

- 1 భీష్ముడు. 2 ధర్మరాజునకు. 3 వదలి. 4 అలగ్యముచేసి.
5 క ర్యము. 6 క్రూరుడు, కఠినుడు. 7 చూడకనుచుండఁగా. 8 జీవ
మును. 9 చేరఁగా.

45 కా శి కు ని మొ ల్ల.

ఉ. ఏ మని చెప్పువాడ ? ధర

ణీశ్వర, యే వరతంతుసంయమి

క్రమణిశిష్యుడన్; జటిల

కౌశికుడన్; బహువేదశాస్త్రని

ద్యామహనీయుడన్, బదరి

కాశ్రమవాసుడన్; ఋత్రి కామణిన్

గోమలపాణి భానుమతిన్,

గోల్పడి వచ్చినవాడ నక్కటా!

సీ. విననయ్య, ధరణీశ, విరివి యై ¹కవ్వంపు

గొండచేరువ నొక్కకోన గలదు;

బెడఁ గైనయొక్కొననడుచక్కి మిక్కిలి

భీకరం బగునొక్కబిలము గలదు;

²తలఁ కింతయును సైక తడ్కిలద్వారంబు

సరణి బో, నొకర క్తిసంపి గలదు;

ఘోరతరం ఘైనయాగ క్షపరసి నెగ

బడిఁ బోవ, నటు నొక్కబయలు గలదు;

గీ. పరభయంకిర మం దొక్కపురము గలదు ;

తత్పురం బేలు రాక్షసాధముం డొకండు ;

ఆత్మతరుణి కూడిగము చేయంగ సతండు

పొంచి సనరల బాపల గొంచు బోవు.

౨

నీ ఒకవేళ సింహ మై యులుముచు బెనరించు ;

నొకవేళ హరిణ మై యొద్ద నిలుచు;

నొకవేళ భూజముల్ పెకలించు ఘోషి యై;

యొకవేళ కళలభ మై యుద్భవిల్లు;

నొకవేళ నూని యై యుయ్యనొయ్యన వచ్చు ;

నొకవేళ నగ్ని యై యుటక వెలుగు;

నొకవేళ మేఘ మై యులుముచు నేతెంచు

నొకవేళ తైల మై యుండు నడుము;

గీ. నద్దురాత్తునిమాయ యే మనంగ గలదు ?

జపతపోనిష్ఠ లేమియు జరుగనీక

బదరికాశ్రమశీమతాపసుల నెల్ల

నలచి యేచుచు, నొక్కనా డదను వేచి.

3

క. నాచిన్ని ముద్దపూతురు,

నాచక్కనితల్లి నీధి నడయాడంగ 6ద

న్నీచు కొనిపోయె, సాశ్వము

రాచిలుకం గొంచు బోవుక్రమమున దండ్రీ.

౪

క. అసవ యుయ్యన నేటికి మ

హసుర వెను వెంట బోవ, నదలించి కిగత

త్రాసుఁ డయి చేతికికళ గొని

వ్రేసెన్ నను నిట్లు రోషవివశుం డగుచున్.

క. ఏడవ యేటిది; యెవ్వరు

వేడుక కదలించి రేని వెక్కుచు నేడ్చున్;

జూడ భయంకర యగునా

చేడియ కుడిగంబు లెట్లు చేయు ; నృపాలా ?

క. అత్త దయామతిఁ దనకడ

¹⁰నత్తమిలక నిద్రవోవ దహరహమందున్;

బొత్తున గుడువక తాఁ ¹¹గడి

యెత్తదు తజ్జనని ; యింక నే మయ్యెనొకొ !

సీ. కడుపార దొండపం డిడి ముద్దు గఱపిన

రాచిట్కొకొదమలఁ జూచి చూచి,

పాదులలో నిండఁ బా లోపిసి పెంచిన

చూతపోతఁబులఁ జూచి చూచి,

తోడికన్నెలుఁ బాన్గుఁ గూడిమూడి చరించు

సురపొన్న నీడలఁ జూచి చూచి,

బృందావనంబులు పెంచి తేన్నెలమీఁద

సూటిఁ బెట్టిన మ్రుగ్గు చూచి చూచి,

గీ. సంతసంబున దేవఘాజలు ఘటించి,

పారికాఁతులసేవ కై పరమనియతి

లీల నడయాడుచున్న బాలికలఁ జూచి

హృదయవీధిక నెట్లు భరించువాడ ?

ఉ. ఇం కిట మాట్ల లేమిటికి ?

నింతకు నాతనయాలలామ మే,

ణాంకనిభాస్య, యెందు నెటు

లార్తిని బొందెనో ? యెంత కుందెనో ?

శంకరసత్కృపారసవ

శంబునఁ గాంచినపట్టి నిచ్చి నా

కింకను మాన్పి, వీరవర

కీర్తిని గాంచఁగదే నృపాగ్రణి.

—రాజశేఖరచరిత్రము. II.

1 మందరగిరి. 2 భయము. 3 అందమైన. 4 బందియై. 5 మిడుత.

6 అనీడుడు. 7 జూడ. 8 పోయినభయము కలవాడై. 9 కొరడా. 10 శయ

నింపక. 11 ముద్ద.

46 వి థి వి లా స ము.

*సీ. సౌప్రసనరపతి సకలసద్గుణరాశి

నాత్మజాత సుశీల యనెడిదాని

చెలియలికొడుకు కీఁ దలఁచు ; నాతనిరాణి

దనయన్న సుతున కీఁ దలఁచు ; నిట్లు

లెంతయుఁ దమలోనఁ బంతంబు వహియించి

యొకరిని గేనుఁబ్రామి యొక్క రొకరు

తమతమయిచ్చ నుద్వాహింబుఁ బొసరింప

నెంచి, రావింపఁగా నిరువు రటకుఁ

తే. బెండ్లికొమరులు వచ్చి వేర్వేరు విడుదు

లందు నుండిరి ; యత్తటి నభవీధి

నరుగుచున్న త్రిమూర్తుల నజుని నడిగె

భర్త, “డిం దెవ్వఁ డిక్కనన్య పతే?” యటంచు

చ. అడిగినఁ బద్మజుండు దర

హాసవిలాసముఖారవిందుఁ డై,

“యడిగితి, శర్వ, యిందొకరి

కబ్బద, యూవధు; వల్ల¹పిచ్చుగుం
టడరఁగ దీనిభర్త యగు ;”

నన్న మహాద్భుతచిత్తుఁ డౌచు నా
తఁడు మురవైరితో ననియెఁ

దత్త్వ మెటుంగఁగఁ గోరి యందులన్.

క. “గొనకొనినిజమో ? కల్లయొ ?

కనుఁగొందము గాని, నీదుగరుదునిచే న

వ్వననిధియవ్వల నీపం,

గుని విడిపింపు;” మని చెప్ప ; గోవిందుండున్.

క. పనిచిన, ‘మహాప్రసాదం;’

బని ²తార్జ్యం డపుడె వార్ధియవ్వల నొక కా

ననమధ్యంబున వైచె న

తని, వాఁడును నచట నుండి దైన్యం బెసఁగన్,

వ. ఆకట నాక్రొశించుచుండె. అది యెఱింగి దామోదరుఁ డతని

యాకలి దీర్ప గరుదునిఁ బంప నతం డరిగి పరికించుచు నా

సౌవీరపురంబున రాజసదనాభ్యంతరమున భక్త్యభోజ్యం
బులుగలబోసకావడి యొకటి గని దాని నాపిచ్చుకుంటు
మ్రోల నిడి, “నీ వీ కియశనంబు భక్షింపు;” మని పల్కి
పోయిన నతండు,

ఆ బోనపుటికఁ తెఱవఁ బుష్పాస్తుపాదిలోని
మోహనాస్త్ర మనఁగ ముగ్ధ యొకతె
వెడలి వచ్చి వాని మెడను మాక్తికమాల
వైచి, తలను సేసఁబ్రాలు పోసె.

వ. అంతఁ బోవక కాంచనపాత్రమున సరసభోజ్యములఁ దినఁ
బెట్టిన నతఁడు కడుపార భుజించి, యక్కనృ వృత్తాంత
మడిగిన, నది యిట్లనియెను,—

నీ. “మాతండ్రి సౌవీరమండలాధీశుఁ డా
తనిపేరు ధాత; మాతల్లిపేరు
ధాత్రి; న న్నారాజు తనతోడఁబుట్టిన
యతివపుత్రున కిత్త మనిన, నీక
తనయగ్రజునితనూజున కిత్తు నని పూని
కై నేసి నాచేత సేసఁబ్రాలు
నీముత్తియపుఁబేరు నిచ్చి, ‘యీబోనపు
ట్టికఁ జేలి తెఱచుఁ గౌతుక మెలర్ప

ఆ. నెవ్వఁ డతఁడు నీకు హృదయేశుఁ; డతనివ
రింపు; మని రహస్యరీతి నిట్లు

పనిచె నతనివీడుపట్టుకు; నిది నాప్ర
సంగ;” మనిన నాత్మఁ బొంగి యతఁడు.

2

వ. “యాదృచ్ఛికప్రాప్తవిపత్సంహదల కచ్చెరువందు చుండె; నంత
నిక్కడ లగ్న వేళ యైన,

౪

క. ముద్దులపెండ్లికొమారిత
యెద్దరిఁ గానంగరాక, యెల్లరు నగఁగా
నిద్దటు పెండిలికొడుకులు
ప్రాద్దు గలుగ నూరు వెడలి పోయిరి లజ్జన్.

౫

ఉ. అవ్విధ మంతయుగ గని ము

రాంతకుఁ, డంబుజగర్భుఁ జూచి, “వీ
రెవ్వరితోడఁ జెప్ప కిటు

లేఁగెద!” రన్నఁ జతుర్ముఖంబులన్
నవ్వుచు, “నోమహాత్మ, నృప

నందన నీభటుఁ జేరె; నింక వా
రెవ్వరివార లై నిలుతు

రిచ్చట ? నొచ్చెముగాదె యుండినన్?”

౧౦

మ. అనినన్, “వింటిగదా పినాకి, మనతో

నబ్బాసనుం డప్పు డా

డినమాటల్ నిజ మయ్యె; మెచ్చు దగుఁజుం

డీ!” యంచు విష్ణుండు ప

ల్కె; “నటే, నాతనిఁ జూడఁ బోద;” మని ప

ల్కెన్ ఫాలనేత్రుండు రం

డనియెం బద్దజుఁ; డట్లు మువ్వరును ను
ద్యతీప్రీతి సంధిల్లఁగన్.

౧౧

వ. ఆవధూవరులకుఁ బొడసూపిరి. విష్ణుండు వానికి నున్నత
పదంబుతో పదంబు లిచ్చెను. బ్రహ్మ సుశీలకు నైదువతనంబు
చాల నిచ్చెను. మహాదేవుండు వారి కైశ్వర్యం బొసంగె.
వైనతేయుం డయ్యిరువురను సౌవీరనగరంబు చేర్చెను.
సుశీల తాఁ బోయివచ్చినతెఱంగు తల్లిదండ్రులకుఁ జెప్పి
మగనిం జూప నెల్లరు సంతోషించిరి.

౧౨

—భోజరాజీయము. V.

1 కాళ్లతేనివాఁడు. 2 గరుత్మంతుఁడు. 3 భోజనము. 4 అలవో
కగావచ్చునట్టి. 5 శివుఁడా.

47 గోవ్యాఘ్ర సంవాదము:

తే. ఒక్కగోరత్న మొక్కనాఁ డేకతంబ

1పోతఁ మేయుచునుండ బెబ్బలి యొకఁడు
దానిఁ గని పొంచి యొడ లెల్లఁ ద్రాఁచివాళ
మవనిఁ దాటించుచును ప్రేయ నడరుటయును.

౧

క. కలవరము లేక, “యోహో!

నిలు నిలు ;” మని 2సురభి యి ట్లనియెఁ జయ్యన న
ప్పలితో, “నాకొకకిచన వీ
వలయు; వివేకించి సాదువాక్యము వినుమా.

౨

చ. మునుమును పుట్టె సాకు నొక

ముద్దులపట్టి; యతండు పుట్టి యే

దెనిమిదినాళ్లపాటి గలఁ;

డింతియ పూరియు మేయ నేరఁ; డే
జని కడుపారఁ జన్ గుడిపి

చయ్యన వచ్చెద; నన్నుఁ బోయిర”
మ్మని సుకృతంబు గట్టుకొన

వన్న, నయాగుణ ముల్లసిల్లగన్.”

3

చ. అనవుడుఁ బుండరీక మప

హాస్యము చేసి, “యిదేమి ! గోవ, యి
ట్లనియెదు ? నన్ను బేల్పటిచి

యాత్తజుఁ డున్నెడ కేఁగి సత్వరం
బునఁ జనుదెంతు నంటి; విది

పోతునె ? చెప్పెడువారు చెప్పినన్
వినియెడువారి కించుకవి

వేకము వుట్టదె ? యింత యేఁటికిన్ ?”

౪

ఉ. నావుడు ని ట్లనుం గపిల,

“నావచనంబు లనర్థకంబులే ?

నీవు వివేకశీలుడవు;

నీ కిటు లాడుట యుక్తమే ? ననుం
బో విడు మంటాని న్నొటఁగి

పోవుటకే ! పదివేలు చెప్పినన్

భూవలయంబులోఁ బలికి

బొంకుటయుం బ్రదుకే తలంపగన్ !”

౫

క. అని శపథంబులు పలికిన

పని వ్యాఘ్రము, “నీవు ధర్మవిదురాలవు; నీ
కెన యెవ్వరు? ధేనువ, యే
నిను నమ్మితి బోయిర;” మ్మనినఁ బటుబుద్ధిక్.

౬

చ. పులికే బ్రదక్షిణించి తలఁ

పుం బలుకుకొన నదృశంబు గాఁగ న

స్థలితవిలాసయాన మెనఁ

గం, బురి కేగెఁ, జతుస్త్వసంబులు

బలిసి పాదుంగువ్రేగుపట

పంగ, గభీరరవంబుతోడ; వీ

ధుల నడయాడుబాలకులు

దోరపుభీతి దొలంగి పాఱగక.

2

*వ. ఆరనంబు రసాయనమై చెవి సోకఁగా ‘వత్సంబు’ పరువున

వచ్చి కడుముద్దులు మురిపంబులు స్కూపుచు గుప్పుగుప్పునఁ దన

పాలిపాలు ద్రావెను. అంత విప్రగృహిణిచేతి కలశంబునిండఁ

బాలుపిండి, ఆగోవు శైశవ క్రీడలఁబచరించు నత్సంబుఁ జూచి,

“యితఁడు ఇంక నెంతచుల్క- నై యెట్టి యిడుమలపా

లగునో?” అని లోన శోకించి వానికిఁ దగినబుద్ధులు సెప్పి తన

వృత్తాంతమంతయు మెల్లన వచించి, నిజాత్మజుశోకదావా

గ్నిని దనవచనామృతపృష్టిచే జల్లార్చి, ‘తడ వయ్యె. పులి

య్యే మునుకొనునో? యెటు లాకటఁ బొగలుచున్నదో?’

అని వత్సమును వీడ్కొని రయంబున వచ్చుచుండ, నక్కడ
నప్పులి యిట్లు వితర్కించెను,

క. “కిపాటి గలదె పసరమునకు!

వ్రేటలవిం గదిసినపుడె విలువక, నే న

మ్మాటల బేలుపడితి; మొగ

మోట దరిద్రత్వమునకు నొగి బొత్తయ్యెన్.”

చ అని యుదరాగ్ని చేర బరవ

శాత్తకమై ధృతిదూలి నెమ్మనం

బునఁ దలపోయుచున్న పులి

ముందటిభూమికిఁ జేర నప్పు డో

యనఁగ మహాద్భుతం బగుర

యంబునఁ దాఁ బటతెంచి ధేను వి

ట్లను, “నిదిప్రాద్దుదాఁకఁ గదు.

నాఁకొసీ యేక్రియ నుండితో కదే!

క. నామన సొక్కటి యయ్యెను;

నీమన సారఁగ భుజింపు; నీకే నధిక

ప్రేమమున నమర్పించితి

నామే నిది; పుణ్యగతికి ననుఁ బుచ్చననా.”

క. అని గంగఁడోలు భిగియఁగఁ

దనమెడ యెత్తికొని కపిల దగ్గఱఁ జనుదెం

చినఁ జూచి పుండరీకమా

వెను వెనుకనె పోవుఁగాని విలువదు దానిన్.

ఆ. అట్టి దానితెగువ కద్భుతస్వాంతుఁడై

పుండరీక, “మేను బుట్టి పెరిగి

యింతవాఁడ నైతి; నింత నిష్కపటుల,

నిట్టి ధీమతుల నెఱుంగ నేను.”

౧౩

బ. అని యాధేనువుతో, “నీసత్యమునకు మెచ్చితి నినుఁ జంపఁ

జాల; పొమ్ము. నీపుత్రుకునితో సుఖముండుము.” అని పలి

కెను. ధేనువు చత్సమునుజేరి సుఖింబుండె.

౧౪

—భోజరాజేయము. VI.

1 మంచుగలిసినగడ్డి. 2 ఆవు. 3 కోరిక. 4 పున్నెముగట్టుశోనుము. 5 సాటి. 6 తొట్టుపడసివికాసముతోడి నడక. 7 బరువెక్కజేయఁగా. 8 న్యాయము. 9 వ్రేటునకు అందునంతదూరమున.

48 చోరుని సౌజన్యము.

గీ. నందినీనామచగరంబునందుఁ గలఁడు

బంధుకుం డనియెడునొక బ్రాహ్మణుండు;

ధనికుఁ డటతొల్లి; 1యవిలంఘ్యుడైవఘటనఁ

బిన్న లై పుత్రు లుండంగఁ బేదనడియె.

౧

వ. దారిద్ర్యంబు దుస్సహం బగుడు, 2దుఃఖిన్యూహవాహిని

యగుగేహినిని, ఖింకట నకనకలాడుబిడ్డలను జూడ నేరక,

లేమి తొలఁగునుపాయంబుఁ గానక, ‘పూర్ణధనుండును గుణ

గరిష్ఠుండును నైన 3మదనుజన్తుని విఘ్నుని డాసి, యాతం

డొసంగునర్థంబుతోఁ గృషి చేసి జీవింతుఁగాక;’ అని నిశ్చ

యించికొని *కతిపయదినప్రయాణంబునఁ దదీయనగరంబు
చేరిన,

క. విపులుం డగ్రజునకుఁ దగు
నుపచారంబులు కప్రమోద ముత్కటముగ ని
క్కపుభక్తిఁ జలిపి, యాతఁడు
విపన్నుఁ డగు టతనిచేత విని దుఃఖితుఁ డై.

*ఉ.తాను గళత్రపుత్రసహి

తంబుగ నగ్రజు నర్చనేయుచుకొ
మానితరీతి నుండె; నొక

మాసము వోవుడు నింటి కేగఁగా
మానస మైనయన్న నొక

మాపు⁷రసాల నిషక్తమాధవీ
శ్రీనిభృతాంగణంబునకుఁ

జీరి రహస్యము పల్కె నిట్టులకొ.

క. “కొనిపోవరాదు తెరువునఁ

గనకము ; కి తెక్కలి ఘనంబు ; కాకున్నను మో
వను రాదు పెద్దహేమం;’

బని యన్నకుఁ దెలియఁ జెప్పి, యకుటిలమతి యై.

*క. వెలపొడవుమానికము కర

తలమున నిడి మ్రింగఁజేసి, తానిట్లు పలికె

“మలినాంబరములుఁ దాలిచి

వెలలుఁడు నిరుపేదపోల్కి వేకువవేళకొ.”

వ. అని చెప్పి యిరువురు శయనస్థానంబుల కరుగుటయు,

2

క. వారలపలుకులుఁ దద్వ్యా

పారంబులుఁ దెలియ నెఱిగి ప్రమదహృదయుఁ డై

చోరుం, డొకరుం డచ్చటి

భూరుహమున నుండి వారు పోయినవెనుకన్.

౩

గీ. పయన మై పోవు బ్రాహ్మణుఁడొకఁ డగిలి

సాధువోలె నాతనితోడ సముచితంపు

భాష లాడుచుఁ మణిదోచుపనికి ననువు

తలఁచికొనుఁజోరకుండును దనమనమున,

౪

క. “నడుమ నలవడదు, ముందటి

యడవిం దెగఁజూతు విప్రు;” నని తలఁచుచు న

య్యడవి దరిసి యరుగఁగ న

క్కడఁ దెక్కలికాటు వచ్చి కడురౌద్రమునన్.

౧౦

క. ఇరువురఁ గట్టియుఁ గొట్టియుఁ

బరిభవములు వెట్టఁ బేదపన్నల ఘనుచున్

గరుణముగఁ బలుకఁగాఁ గృప

10యొరగినచిత్తముల వార లొందొరుతోడన్.

౧౧

క. “ఈయొడఁకుల కీకోకలు

వేయొనను దగవు; కపటవేషము లివి; యీ

మాయలకు మనకు లేదె యు

పానుము? చీరుదము పీరి బట్టి యుదరముల్.”

౧౨

వ. అనుచుండ సందులో ముఖ్యు లగువారు,

౧౩

గీ. “వ్రత్త మొకనికడుపు; వ్రయ్యంగ నందుఁ
బసిడి లేకయున్న; బరుని బ్రదికి
యరుగనిత్త; ముండిన ట్టైన నితరుని
వ్రత్త; మిదియె కార్యవృత్త;” మనుచు,

౧౪

వ. నిశ్చయించి తమయిరువురలో నొకని వధియింప నుద్యుక్తు
లగు సమయమున, జోరు డాత్తగతంబున,

౧౫

క “ఏ నేమి తలచి వచ్చిన
దా నేమి తలంచె నిచట వైవం ; బహురా !
తా నొక్కటి తలఁపఁగ విధి
తా నొక్కటి తలఁచు ననుట తథ్యం బయ్యెన్.

౧౬

గీ. ఇతనికడుపు వ్రచ్చి, యిం దిప్పు రత్నంబు
గాంచి రేని, నాదుకడుపు వ్రత్తు;
యరక చంపి పోదా; యారక విడువరు ;
కడుపు వ్రచ్చు టెట్లు గట్టి నాకు.

౧౭

వ. అయినను, ౧౮

క. 11తనకడుపు మున్ను వ్రచ్చిన
గనకము లేకున్న, నతని గాచెద రెట్లుం
దను విడువ రింక; బహుచిం
తనముల బని యే ? కాచెదం గా కితనిన్.”

౧౯

వ. అని కృతనిశ్చయం దై చోరుండు,

౨౦

క. తనకడుపు మున్ను వ్రచ్చుం
డనుటయు, నటు చేసి వార లం దేమియు గా

ననివా రై, “యీతని వ్ర

చ్చినయట్టులకాదె? యేల చెనఁటిగఁ జంపన్?”

౨౧

౪. అనుచు నవ్విపు బంధవిముక్తునిం జేసి చను మనుటయు, ౨౨

౫. క్రూరులచే విడివడి సుత

దారాదులఁ గలసి యతఁడు ధన్యుం డయ్యెన్ ;

బోగుఁడు వివేకమానస

చోరుఁడు నాకమున కరిగి సుఖి యై యుండెన్.

౨౩

1 దాటరాని. 2 దుఃఖసమూహమును వహించుచున్నది. 3 తప్పుని. 4 కొన్నిదినముల. 5 సంతోషమతిశయింపఁగా. 6 రాత్రి వేళ. 7 తీయ మామిడిచెట్టు నల్లుకొనియున్న బండిగురివెంద పెంపుచే నిగూఢముగానున్న యింటిలోనికి. 8 దొంగతనము. 9 దొంగలు. 10 నశించిన-లేని అని తాత్పర్యము. 11 నాకడుపు.

పద్యకథామంజరి సమాప్తము.

అనుబంధము—(I) మాదిరి ప్రశ్నలు.

కథ.

5 1. జంబుకమునకుఁ గలిగిన భయకారణ మేమి ? 2. అదెట్లు తొలఁగెను ?
3. దానికిఁగలిగిన యాశమేమి ? అని ఎట్లు వ్యర్థమయ్యెను ? 4. అది ఏమనుకొనెను ?

7 1. ఒంట ఏమిచరము కోరుకొనెను ? 2. వరగర్వముచే అది ఏమిచేసెను ?
3. అది ఎట్లు చెడెను ? ఏలచెడెను ?

12 1. బలికి త్రిలోకరాజ్యము ఏమిచ్చుమన వశమయ్యెను ? 2. అతనిరాజ్య ప్రాభవము ఏమయ్యెను ? ఏల ? 3. కిలముతోఁగూడియుండు ధర్మములు ఏవి ?

15 1. గంతిదేవుఁడు ఏల పేదయ్యెను ? 2. అతనియతిథు లెవరు ? 3. నారి కెట్లు అశుక దాతిభ్యమిచ్చెను ? 4. అతని కెట్లు కై వల్యముసిద్ధించెను ?

16 1. లిఖితుఁ డొనర్చిన పాపమేమి ? 2. శంఖుఁడు విధించిన ప్రాయశ్చిత్త మేమి ? 3. పాపికి చుచుదండన తప్పు ను పాపమేమి ? 4. గాజునకు ఎప్పుడు ధర్మవైకల్యపాపము నచ్చును ? 5. ఏటికి 'బాహుద' అని పేరు ఏల కలిగెను ?

19 1. సంకలో బియ్యపువోడు ఏమివెల చెప్పెను ? 2. అతని నెల్లరు ఎట్లు గేలించెనది ? 3. వైశ్యపాలిక ఎట్లు బియ్యము తీసికొనెను ? 4. కాంచన గుప్తుఁడు దానిని ఏల కోడలిఁజేసికొనెను ?

22 1. జన్మవృక్షంపుఁ గమనీయ ఫలములేవి ? 2. భేదమేమి ? ఏల ఏల హొచ్చు ? 3. ఆరెండుఫలములవృత్తాంతము రేఖాంబ మాంచాలకు ఎందులకు వివరించిచెప్పెను ? 4. వీరపత్ని ధర్మమేమి ?

32 1. తన్నువిడిచిపుచ్చుచునుటకు హంస సలమహాకావ్యతోఁ జెప్పిన యుప పత్తు లేవి ? 2. హంస మృతినొందిన దానికుటుంబస్థితి ఎట్లుండును ? 3. నలుఁడు హంసను ఏల విడిచిపెట్టెను ?

- 33 1. ఆడుచిలుక బోయవానిని ఎట్లు మంతలించెను ? 2. వాడేమిచెప్పెను ?
3. ఈ బోయవానిని జంతుటకు ఏమియుక్తిచేసెను ? 4. "నమ్మిక లివియేటికి?" అనుపద్యములో ఆడుచిలుకయంతరార్థ మేమి స్ఫురించుచున్నది?
- 35 1. జడదారి సిరియాళునితో జెప్పినవాక్యము లేవి? 2. సిరియాళుడేమి బదులుపలికెను ? 3. 'వీడు చిలుకతోండనంబికంటె నధికుడు.' ఎట్లు ?
- 36 1. కపిముఖ్యులుచెప్పిన సముద్ర తరణోపాయము లేవి ? 2. శ్రీరాముడు ఏల అవి కూడవనెను? ఆయన నిశ్చయమేమి? 3. అందులకు సముద్రం దేమిచెప్పెను ? ఏమియుపాయము చెప్పెను ?
- 40 1. పర్వతనారదుల బాంధవ్యమేమి ? వారుచేసికొన్న యొడంబడిక ఏమి ?
2. నారదుల డెట్లుదిశింపెను ? 3. పరస్పరము వారిరువు రిచ్చుకొనిన శాపము లేవి ? అవి ఎట్లుతొలగినవి ? 4. సుకుమారిపాలివ్రత్యము నిరూపింపుము.
- 41 1. అనాటి నిశను వర్ణింపుము. 2. గిజిగాడు చీకటివాపికొన నేమిచేసినది ? 3. అది క్రాంతితో నేమిచెప్పెను ? 4. క్రాంతికి ఏల శాపము వచ్చెను ? అది ఏమితలపోసకొనెను ? ఏమిచేసెను ?
- 42 1. సత్యభామ శ్రీకృష్ణునకు ఎట్టిప్రేమ తనయందున్నట్లు ఉగ్గడించెను ?
2. ఆమె ఎవరిపైని ఎక్కువ తప్పులేర్పెను? ఏల ?
- 43 1. శ్రీకృష్ణుడు పారిజాతము హరించునెడ నందనవనపాలకు లేమి పల్కిరి? 2. సత్యభామ కృష్ణుని ఏల వారింది, తాను బదులుపల్కినది? 3. ఏమిపల్కినది ?
- 44 1. గృధ్ర జంబుకొఖ్యానమును సంవాదరూపమున వ్రాయునది. 2. అవి అట్లువల్కుటలో గూఢాభిప్రాయమేమి? 3. నీతి ఏమి ?
- 45 1. జటిలకొళికుడెవడు? 2. అతనికూతును రాక్షసుడేల, ఎట్లు హరించెను? 3. రాక్షసుని యువకిసట్టు వర్ణించునది. 4. రాక్షసునిమాయలు వర్ణింపుము. 5. కొళికునిపుత్రికయొక్క బాల్యస్వభావమును వర్ణింపుము.
- 46 1. సుశీల తదిదండుల ప్రయత్నము లేవి? 2. బ్రహ్మ సుశీల ఎవనికి భార్యయగుననెను? 3. దానిని తప్పింప హరిహరులు ఏమిచేసిరి? 4. మఱి

బ్రహ్మవాక్యము ఎట్లు నిజమగుట ఘటిల్లెను? 5. పెండ్లికుమారులు వెదలి పోవుటకు కారణ మడుగఁగా విష్ణుతో బ్రహ్మ ఏమిచేప్పెను? 6. త్రిమూర్తులు ఏదేవరము లిచ్చిరి?

47 1. పులి కొట్టరాఁగా ఆవు ఏల కలవరపడలేదు? అది పులితో నేమి చేప్పెను? 2. గోవ్యాఘ్రభాషణములు సంవాదరూపమున ప్రాయునది. 3. దూడతో ఆవు ఏమిచేప్పెను? 4. పులి ఆవు నేల చంపనొల్లదు? ఏమిపల్కెను?

48 1. బంధుకుని పేదతనము వర్ణించునది. 2 తమ్ముని భ్రాతృభక్తిని నిరూపింపుము. 3. నడిరాత్రి ఏల ఎక్కడ తమ్ముడు అన్నతో రహస్యము చేప్పెను? ఏమిచేప్పెను? 4. చోరుఁ డెక్కడనుండి వినెను? విని ఏమి యాలోచించెను? 5. ముందటియడవిలో కరిగినయావడ ఏమి? 6. చోరుఁడు ఏల బ్రాహ్మణుని రక్షించనెంచెను? ఎట్లు రక్షించెను?

అనుబంధము—(II) అక్షోభదాహరణప్రతి.

3 కథ.

ఒకనాటిరాత్రి చలి ఎక్కువగనుండెను. ఆడవిలో క్రోతులు వడవడ వణుకుచు, ఒక్కచోట గుమిగూడి చలిచే బాధపడుచుండెను. అప్పుడు వానికి మిడుఁగులుఁబురువులగుం పొకటి యగవడెను. సింహకణిక లనుకొని, దానితోఁ జలిగాఁచుకొన ఆక్రోతులు సుమకట్టినవి. అది సూచీముఖ నునుపక్షి చూచెను. అది సింహకణికలు కా పని అది ఎఱుఁగును. దానిని క్రోతులకు చెప్పవలెనా వలదా అని ఆపక్షి కొంచెము ఆలోచించి ఎట్టకేలకు ఒక క్రోతిని జూచి మిగుల నాదరముతో ఆవిషయము చెప్పినది. అది వినిపించుకొనలేదు. పిలువసేపేరంట ముగా చెవులు చిల్లులువడ మాటిమాటికి ఆపక్షి అట్లు వాకొనుచుండఁగా, అం దొక క్రోతికిఁ గోపమువచ్చెను. అది పండ్లుకొలుకుచు, “నిన్నెవ రడిగిరి? ఎందుల కీనోటిరీట నీకు?” అని దానిని నట్టకొని రొత్తిగొండఁ గొట్టి చంపెను. పనికిమాలినవారలకు బోధింపఁబోయిన చేటు వచ్చుననుట నిజము.

శోధనలేఖము.

పుట.	పాఠ్యము.	ఉన్నరూపము.	సవరణ.
1	19	బరగు	బరగు
3	11	బండిన	బండిన
7	6	నావుడు	నావుడు
8	2	కంతనరంబులు	కంతంబు
12	5	తోడఁబడి	తోడిఁబడి
15	2	4నను	నను
16	21	వినఁబడె	వినఁబడె
40	19	విష్ణు.	విష్ణు
42	23	భూపవరేణ్య,	ఋగ్వేదపుభంగి.
53	4	లిరుహముం	క్షీలిరుహముం
59	21	నండింపుము	దండింపుము
69	19	నెఱుంగనే	నెఱుంగ నీ
75	11	అనుడు	అనుడు
80	15	ముఖము	ముఖము
88	10	నాథు	నాదు
91	19	చుట్టుజేరి	చుట్టునానఁదేరి

ఇంకను అర్థానుస్వారి విరామచిహ్నములైన పొరలుపడినవి. సవరించుకొనవలెను.

1 జేదము పేరటరాయశాస్త్రిగారి గ్రంథములు.

నాటకములు.

ప్రతాపరుద్రీయము (కౌసునైజు)	...	1	8
ఉష	...	1	4
బొబ్బిలియుద్ధనాటకము	...	1	4
మమరకలము	...	1	0
విక్రమోర్వశీయము	...	0	12
మాళవికాగ్నిమిత్రము	...	0	12
ఉత్తరరామచరిత్రము	...	1	12
నాగానందము	...	1	0
ప్రియదర్శిక	...	0	8
రత్నావళి (వ్యాఖ్యా పీఠికలతో)	...	1	4

విమర్శలు—ఉపన్యాసములు.

గ్రామ్యభాషాప్రయోగనిబంధనము	...	0	12
విమర్శవినోదము	...	0	12
విసంధివివేకము	...	0	2
తిక్కనవిజయము	...	0	1
భారతాభారతరూపకమర్యాదలు (భరత x షేక్స్పియరు)...	...	0	
ఆంధ్రగ్రంథవిమర్శనప్రశారలేఖము	...	0	
గ్రామ్యాదేశనిరసనము	...	0	4
కావ్యాలంకారచూడామణి (పూర్తి)	...	1	4
ఆంధ్రహితోపదేశచంపువు	...	1	4
చందస్సు	...	0	3
అలంకారసారసంగ్రహము	...	0	12

Printed at Chandrika Press, Madras.—9-11-45
 Publisher's Quota P. I. C. Q. H. No. M. S. 114 B.
 2000 Copies.